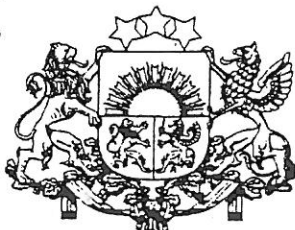

15. 06. 1994

protokols Nr. 1396

1335

185

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
IZMEKLĒŠANAS KOMISIJA

9/16
1024/05-03.

1994. gada 15. jūnijā

SAEIMAS PREZIDIJAM

Saeimas Izmeklēšanas komisija Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Ministru Padomes darbības izvērtēšanai lūdz iekļaut 22. jūnija Saeimas plenārsēdē Izmeklēšanas komisijas galaziņojumu.

I. Bukovskis
Saeimas Izmeklēšanas komisijas
priekšsēdētāja biedrs

V. Roze
325471

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMAS DEPUTĀTS
Jēkaba iela 11, Rīga, LV 1811

Saeimas Prezidijam

iesniegums

Pamatojoties uz Saeimas kārtības rullja 150.pantu, ierosinām lēmuma projekta (pavasara sesijas dok. Nr.727) lemjošo daļu izteikt šādā redakcijā :

" Izveidot speciālo Saeimas komisiju, kas izstrādās likumdošanas aktus korupcijas novēršanai un veiks parlamentāro uzraudzību pār to izpildi. Komisija izveidojama, iespēju robežās ievērojot frakciju proporcionālās pārstāvības principu."

Latvijas Republikas Saeimas deputāti:

1. F. Kozlovs
2. A. Klotins
3. D. K. / D. K. /
4. M. K. / G. K. /
5. R. Stratis
6. abces
7. G. K. MEIEROVITS
8. J. K. / J. K. /
9. ~~_____~~ (Pavarsis)
10. ~~_____~~ (Gestmanis)

iesniegums

Uzdot Saeimas valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai izstrādāt likumdošanas aktus korupcijas novēršanai un veikt parlamentāro uzraudzību par to izpildi.

~~Ē. Ē.~~

~~Pēturs~~

I Dz. Ābītis
(B. Ābītis)

F. Jozzans (F. Jozzans)

J. Bērziņš (J. Bērziņš)

V. P. Karknaps (V. P. Karknaps)

J. Koks (Koks)

F. Straume (F. Straume)

F. Straume

A. B. Straume (A. B. Straume)

J. Dzirvāde (J. Dzirvāde)

Romāns Apstulis

A. P. Čerā (A. P. Čerā)

Projekts

Iesniedz

Saeimas Izmeklēšanas komisija LR Augstākās
padomes un Ministru padomes darbības
izvērtēšanai

Lēmums

Noklausījusies parlamentārās Izmeklēšanas komisijas LR Augstākās padomes un Ministru padomes darbības izvērtēšanai gala ziņojumu, Saeima nolemj:

izveidot komisiju organizētās noziedzības, ekonomisko noziegumu un korupcijas izmeklēšanai. Komisija izveidojama pēc frakciju pārstāvniecības principa - pa vienam deputātam no katras frakcijas.

Saeimas priekšsēdētājs

A.Gorbunovs

Saeimas Izmeklēšanas komisijas
Latvijas Republikas Augstākās padomes
un Ministru padomes darbības izvērtēšanai

Ziņojums

Ar Saeimas 1993.gada 13.jūlija lēmumu izveidotā parlamentārā izmeklēšanas komisija, izpildot Saeimas uzdevumu noskaidrot valsts budžeta izlietojumu, ārvalstu kredītu un humānās palīdzības izmantošanu, valsts īpašuma pārvaldīšanu un privatizācijas gaitu, okupācijas armijas, PSKP un VDK īpašumu pārņemšanu, valsts augstāko amatpersonu rīcību 1991.gada janvārī un augustā un viņu ārpolitisko darbību Latvijas valsts vārdā, kā arī citus svarīgus jautājumus un saskaņā ar likumu par Saeimas kārtības ruļļa 151.—182.pantu nosacījumiem laikā no 1993.gada 13.jūlija līdz šim brīdim veikusi šādu darbu.

Notikušas 66 komisijas sēdes. Komisijas darbības laikā LZS frakcija ir nomainījusi savu pārstāvi, frakcijas "Tēvzemei un brīvībai" pārstāvim R. Milbergam ir apturēts mandāts.

Pildot Saeimas uzdevumu, komisija dažādām valsts un pašvaldību iestādēm izsūtījusi 1630 pieprasījumus, lai saņemtu darbam nepieciešamo informāciju un dokumentus. Līdz šim saņemtas atbildes uz 1101 pieprasījumu. Vēl papildus no iestādēm, organizācijām, amatpersonām un privātpersonām saņemti 509 dokumenti. Komisijas lietvedībā atrodas 1610 dokumentu kopas.

Lai noskaidrotu atsevišķus jautājumus, Izmeklēšanas komisijas darbinieki ir izbraukuši uz Kolku, Ventspili, Liepāju, Daugavpili, Punduru staciju, Balviem, Kuprovas pagastu. Komisijai izveidojusies lietišķa sadarbība ar Lietuvas Ekonomisko noziegumu apkarošanas komisiju (priekšsēdētājs V. Juškus).

Pamatojoties uz izmaiņām Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (175.2.p.) un Latvijas Kriminālkodeksā (186.2.p.), Izmeklēšanas komisija savās sēdēs noklausījusies 22 bijušās amatpersonas.

Izmeklēšanas komisija LR Prokuratūrai iesniegusi 12 lietas.

Ārvalstu kredīti

Saeimas Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka uz 01.07.1993.g. kopējais LR ārējais parāds pēc MP datiem bija 141,99 milj. USD. (Pielikums Nr.1. — 3 lpp.). Ārvalstu un starptautisko institūciju piešķirto kredītu piešķiršana un izmantošana notika saskaņā ar LR Ministru padomes lēmumiem Nr.308, 04.08.1992.g. Nr.197, 12.04.93.g., kuru prasības kredītu piešķiršanai un kontrolei par to izmantošanu bija pietiekamas.

Saskaņā ar minētajiem lēmumiem tika izveidota valdības komisija, kā arī attiecīgas komisijas nozaru ministrijās. Taču Ministru padomes lēmumu prasības netika pildītas, jo nebija izveidots sadales un kontroles mehānisms. Tā rezultātā valstij var būt nodarīti ievērojami finansiāli zaudējumi.

Izdotie likumi un normatīvie akti lielākoties nebija reglamentējuši lietvedības organizāciju. Katra valsts institūcija lietoja un vēl lieto dažādus normatīvo aktu komplektus savā lietvedībā.

Spēkā esošie LPSR MP izdotie normatīvie akti, kas nosaka lietvedības organizācijas pamatus, praktiski ministrijās un pašvaldībās netika lietoti. Tā rezultātā kļuva neiespējami pārbaudīt likumu un lēmumu izpildi, jo netika nozīmēti atbildīgie, netika izdoti dokumenti, pēc kuriem var veikt izpildes kontroli. Kontroles trūkums savukārt veicināja visatļautību. Pat pie LR Ministru padomes sēžu protokoliem trūkst vairākiem jautājumiem sagatavotie dokumenti.

Minētās nesakārtotības dēļ Lauksaimniecības ministrijas uzņēmums ATA "Lata" (SIA "Lata International"), kurai tika piešķirti valdības garantētie ārvalstu kredīti (10 milj. CAD, 50 milj. FIM, 10 milj. USD) un kurš šobrīd nevar atmaksāt procentus par saņemtajiem ārvalstu kredītiem (Pielikums Nr.2: 1 lpp.), tika pārveidots par SIA ar ārvalstu kapitālu ieguldīšanu (laikposmā no 30.04.1992.g. līdz 12.04.93.g.), kas rada pamatu šaubām par ārvalstu kredītu piedzišanas iespēju no šā uzņēmuma. Piemēram, var minēt arī SIA "Lears",

kurš ir saņēmis valdības garantēto ārvalstu G-24 kredītu 3 milj. USD apmērā dīzeļdegvielas iegādei. Tas pēc VID veiktās revīzijas datiem nav spējīgs atmaksāt iepriekš minēto ārvalstu G-24 kredītu (pielikums Nr.3: 13 lpp.), kā arī līdz šim brīdim nav atmaksājis Labklājības ministrijas Sociālās palīdzības departamentam jeb ārvalstu humānās palīdzības fondam par saņemto no Zviedrijas humāno palīdzību — benzīnu. Tomēr MK ir pagarinājis G-24 kredīta atmaksas termiņus, nepārbaudot SIA "Lears" reālo finansiālo stāvokli.

Pārbaudot G-24 kredītu sadali un izmantošanu, komisija konstatēja: pārbaudot izlases kārtībā 11 privātfirmas, kurām tika piešķirti G-24 kredīti, 1993.gada pirmajā pusgadā visas strādājušas ar zaudējumiem (pielikums Nr.3. 3 lpp.).

Pretēji Ministru padomes lēmumiem par ārvalstu G-24 kredītu sadali, kredītu pirmo daļu dalīja Latvijas Banka bez valdības pārstāvju piedalīšanās. Bet Latvijas Banka nenesa nekādu atbildību par ārvalstu kredītu sadali un izmantošanu.

Iepriekš minēto apstākļu dēļ G-24 kredīti tika piešķirti arī LR Uzņēmumu Reģistrā nepiereģistrētām firmām (a/s "Krogzemji" valūtas kontā Nr. 002151800 ieskaitīts 14.06.1993.g. 500.000 ASV dolāru, pirms uzņēmums tika reģistrēts.

Dažādas firmas bija saņēmušas G-24 kredītu aptuveni 0,5 milj. ASV dolāru apmērā, pierēģistrējoties pāris mēnešus pirms kredīta saņemšanas ar statūtkapitālu 100 Ls.

Kā piemēru var minēt SIA "Faber Ltd", kuram ar valdības garantiju tika piešķirts 2,1 milj. ASV dolāru liels kredīts. Tas tika izmantots firmas parādu dzēšanai, bet G-24 kredīta pārējā summa izlietota bankas procentu dzēšanai 323539,10 Ls apmērā. (Pielikums Nr.4: 3 lpp.)

Kaut arī Ministru padomes lēmumi Nr.308, Nr.197 uzdeva kontrolēt G-24 kredītu izmantošanu, netika organizēts kontroles mehānisms un pat netika iecelta atbildīgā persona, lai veiktu šo darbu.

Tā rezultātā pēc komisijas pieprasījuma VESAD ir konstatējis kriminālnoziedzuma sastāva pazīmes kredītu izmantošanā 4 firmās.

Galvenā Valsts Finanšu inspekcija un VID ir konstatējušas G-24 kredītu izlietošanu citiem mērķiem.

Šobrīd darbs, pārbaudot G-24 kredītu izlietošanu, turpinās.

Humāna palīdzība

Pārbaudot humānās un tehniskās palīdzības piešķiršanu un izmantošanu, komisija konstatēja, ka ar Ministru padomes lēmumu Nr. 197 22.04.1993.g. tika noteikts: Ārlietu ministrijai 2 nedēļu laikā jānodod Finanšu ministrijai Ārvalstu palīdzības koordinācijas daļas funkcijas, štati un tehniskie līdzekļi.

Pēc ārvalstu humānās un tehniskās palīdzības komisijas vadītāja M.Gaiļa k-ga teiktā par lietu nodošanu Finanšu ministrijai: "Mēs lūdzām, lai atsūta kādu darbinieku (no FM), kuru mēs varētu iepazīstināt ar sistēmu, ar dokumentiem, sagatavot šim darbam, bet nevienu mēs tā arī nesagaidījām. Galu galā mēs aizvedām tās kastes ar dokumentiem un nokrāvām. Es saprotu, ka līdz pat šodienai neviens tajās kastēs nav ielīdis..." (Protokols Nr.53, 11.05.1994.g. 8.lpp.). Var secināt, ka pieņemšana-nodošana nav notikusi; tas pamato to, ka līdz šim brīdim komisija nevar saņemt apkopotus datus par LR saņemto humāno un tehnisko palīdzību, ko arī apliecināja Finanšu ministrs U.Osis savā atbildē komisijai: "Jā. Puisis, kas nodarbojās ar datu bāzi, tika steidzami aizkomandēts uz Briseli. Nebija cilvēku, kas pieņemtu lietas. Daļas dokumentu tiešām tika atvesta un nolikta. Es neesmu pārliecināts par to, ka bija konkrēta uzskaitē. Iespējams, ka tika sastādīts protokola projekts — varbūt tas palicis darba variantā" (Protokols Nr.50, 03.05.1994.g. 5.lpp.).

Izlases kārtībā tika pārbaudīti privātuzņēmums SIA "Lears" un valsts uzņēmums "Latvijas nafta". Pēc komisijas pieprasījuma VID 10.01.1994.g. veica komplekso revīziju SIA "Lears", kurā VID konstatēja: SIA "Lears" ir parādā Īpašas palīdzības fondam par 1992.gada februārī saņemto autobenzīnu

A-76 (4.342,6 t) Zviedrijas valdības piešķirtās humānās palīdzības ietvaros, ko arī apliecināja Finanšu ministrijas ārvalstu palīdzības koordinācijas daļas vadītāja A.Ludziša. Viņa paskaidroja, ka par humānās palīdzības neatmaksāšanu atbildīga ir bijusī Rūpniecības un enerģētikas ministrija. (Protokols Nr.39, 06.04.1994. 4.lpp.: VID: Pielikums Nr.5: 3.lpp.)

1992.gada aprīlī Ventspils ostā tika saņemts Ķīnas Republikas — Taivanas humānās palīdzības sūtījums — 10.000 t autobenzīna (t/k "Ž.Grīva"), kurš tika nodots valsts uzņēmumam "Latvijas nafta" tālākai realizācijai (pēc LR Rūpniecības un enerģētikas ministrijas pavēles Nr.78.). Saskaņā ar iepriekš minēto ministrijas pavēli valsts uzņēmumiem "Latvijas nafta" un "Ventspils nafta" tika uzlikts ziņot par pavēles izpildi ministrijai ne vēlāk kā līdz 30.04.1992.gadā.

LR Ekonomikas ministrijas šā gada 07.04. atbildē redzams: valsts uzņēmums "Latvijas nafta" līdz šim brīdim neko nav samaksājis. Valsts uzņēmuma "Latvijas nafta" ieņēmumi par realizēto benzīnu sastāda Ls 507.539,83 (atskaitot akcīzes nodokli un apgrozības izmaksas. (Pielikums Nr.6: 4 lpp.)

Pēc komisijas rīcībā esošiem datiem orientējošais humānās palīdzības sūtījums lauksaimniecībai 1992.gadā bija 100.000.000.- ASV dolāru, medicīnai - vairāk nekā 6 milj. ASV dolāru, energoresursiem - vairāk nekā 20 milj. ASV dolāru, kā arī nav zināma kopējā summa par Itālijas pārtikas produktiem (192.000 tonnām) un ASV sūtītiem pārtikas produktiem no Persijas liča kara krājumiem.

Ar savu pieprasījumu Nr. 01-150 no 9.05.1994.g. komisija pieprasīja Valsts kontrolei veikt pārbaudi par ārvalstu humānās palīdzības saņemšanu, sadali un izlietošanu valdības līmenī.

Valsts kontrole tikko sākusi darbu šajā virzienā.

Valsts īpašuma pārvaldīšana un privatizācijas gaita

Lielā mērā valsts budžetu, valsts uzņēmumu stāvokli un privatizāciju iespaidoja likuma "Par valsts uzņēmumu" 1.redakcija (1990.gads) un Ministru padomes lēmums Nr. 197 "Par valsts uzņēmumu mantas realizācijas kārtību". Šis likums un MP lēmums, darbojoties pretēji AP lēmumiem "Par valsts īpašuma aizsardzību Latvijas Republikā" un "Par valsts īpašuma konversijas pamatprincipiem", izveidoja dubultstandartu.

Dubultstandarta būtība bija ietverta divējā vienas darbības — valsts mantas pāriešanas privātstruktūru īpašumā nosaukumā — privatizācija vai valsts uzņēmuma mantas realizācija. Ja tika lietots nosaukums "privatizācija", tad bija nepieciešams publiskums, privatizācijas komisijas utt.; ja tika lietots nosaukums "valsts uzņēmuma mantas realizācija", tad, piemēram, nekustamai mantai pietika ar MP rīkojumu, kas praktiski bija vienpersoniski pieņemts lēmums, nevis koleģiāls.

Likums "Par valsts uzņēmumu" atļāva brīvi pārpludināt valsts uzņēmumu līdzekļus privātstruktūrās, kas atstāja diezgan ievērojamu iespaidu uz valsts budžetu un praktiski noplicināja valsts uzņēmumus. Šo faktu min MP bijušais priekšsēdētājs I.Godmanis savā atskaitē Augstākajā padomē 1992.gada rudenī. Privātstruktūrām tika realizēta arī krietna daļa valsts uzņēmumu mantas, kur ienākumi, paliekot valsts uzņēmuma rīcībā, atkal varēja tikt aizpludināti uz privātstruktūrām. Šāds dubultstandarts bija spēkā līdz 1992.gada vidum, kad tika pieņemta otrā likuma "Par valsts uzņēmumu" redakcija.

Komisija izsūtīja pieprasījumus Nr. 01-02, 28.07.93.g. LR MP priekšsēdētājam I.Godmanim, Nr.01-03 28.07.93.g. LB privatizācijas fonda priekšsēdētājam Krastiņa k-gam, Nr. 01-10 10.08.93.g. LR MK prezidentam V.Birkavam.

7

Līdz šim nekādas konkrētas atbildes no I.Godmaņa un no Krastiņa k-giem nav saņemtas.

19.08.93. komisija saņēma V.Birkava vēstuli Nr.1-02-49, kurā uzlikts par pienākumu atbildēt uz komisijas jautājumiem par privatizāciju finansu ministram U.Osim, valsts ministriem E.Krastiņam un D.Skultem, valsts reformu ministram M.Gailim, satiksmes ministram A.Gūtmanim un zemkopības ministram J.Kinnam; līdz šim brīdim viņi nav snieguši nekādas atbildes.

Līdz ar to komisijai bija liegta iespēja pārbaudīt valsts īpašuma privatizāciju Latvijas Republikā.

Izlases kārtā pārbaudot valsts īpašuma pārvaldīšanu, komisija konstatēja.

Dažādu uzņēmumu parāds uz 23.09.93. valsts uzņēmumam "Ventpils nafta" kopsummā ir vairāk nekā 13 milj. ASV dolāru, no kuriem uzņēmuma "Ventrans" parāds sastāda vairāk nekā 10 milj. ASV dolāru. Ar šo nosaukumu pēc vienas un tās pašas adreses Ventpils pilsētā ir reģistrēti 2 uzņēmumi:

I uzņēmums: dibinātājs ir a/s "Software House Riga", a/s "Interlatvija" un Ventpils TDP.

II uzņēmums: vienpersonīgais īpašnieks a/s "Software House Riga".

1992.gada 30.decembrī Ventpils TDP un v/u "Ventpils nafta" noslēdz līgumu par atļauju transportēt caur Ventpils pilsētu naftas produktus; saskaņā ar to v/u "Ventpils nafta" maksā Ventpils TDP 15% apmērā no uzņēmuma rīcībā atlikušās tarifa likmes daļas, bet ne vairāk kā 10 milj. ASV dolāru gadā. Lai segtu "Ventrans" parādu, v/u "Ventpils nafta" slēdz savstarpēju līgumu starp Ventpils TDP, a/s "Ventrans" un v/u "Ventpils nafta", saskaņā ar kuru v/u "Ventpils nafta" nepiedzen un atsakās no a/s "Ventrans" parāda 6 milj. ASV dolāru apmērā par labu Ventpils TDP.

Šis līgums nav pamatots ar Latvijas Republikā esošo likumdošanu un nes zaudējumus valsts budžetam par labu Ventpils pašvaldības budžetam.

Veicot ar VID palīdzību finansiālo revīziju Ventspils TDP, komisija konstatējusi: Ventspils TDP no 6 milj. ASV dolāru ir saņēmusi tikai 2,5 milj. ASV dolāru, un nav pieprasījusi no uzņēmuma "Ventrans" atlikušos 3,5 milj. ASV dolāru.

Pēc revīzijas datiem uz 01.01.94. a/s "Ventrans" ir palikusi parādā v/u "Ventspils nafta" vēl vairāk nekā 2 milj. Ls, kas sastāda aptuveni ap 3,5 milj. ASV dolāru. Kopējā v/u "Ventspils nafta" parādu summa ir izaugusi līdz 11,5 milj. Ls, kas sastāda aptuveni 20,5 milj. ASV dolāru.

Komisijas rīcībā nav ziņu, ka valsts a/s "Ventspils nafta" būtu spērusi soļus parādu piedzīšanai caur Saimniecisko tiesu (Pielikums Nr.7. - 3 lpp.).

Parādu nepiedzīšana un atteikšanās piedzīt parādus par labu trešajai personai nes ievērojamus zaudējumus valsts budžetam.

Kā piemēru var minēt likumdošanas dubultstandarta izmantošanu savtīgos nolūkos — v/u "Kosmoss" pamatlīdzekļu izsaimniekošanu. Rūpniecības ministrijas komisijas revīzijas aktā 1991.g. februārī norādīts, ka v/u "Kosmoss" pamatlīdzekļu pārdošana kooperatīvam "Stils" ir bijusi nelikumīga. Bijusī LR Rūpniecības ministrija nav veikusi pasākumus izdarīto nelikumību novēršanai un līdz ar to bijušais v/u īpašums tagad ir firmas "Stils" īpašumā un pārvaldīšanā. A/s "Stils" no darījuma sākuma, 1990.gada, izmanto rūpnīcu "Iļģuciems" un "Pārdaugava" ēkas, kuras pieder v/u "Kosmoss". Starp v/u "Kosmoss" un a/s "Stils" nav noslēgts nomas līgums. A/s "Stils" nemaksā īres maksu, līdz ar to v/u "Kosmoss" tiek radīti zaudējumi.

Uz revīzijas laiku v/u "Kosmoss" kopējais parāds valsts budžetam sastāda vairāk nekā 300,0 tūkst. Ls. Revīzijas gaitā konstatēts, ka v/u "Kosmoss" vēl ir naudas līdzekļi, kuri nav atspoguļoti uzņēmuma grāmatvedības reģistros un uzņēmuma bilancē. V/u "Kosmoss" bilancē neuzrādītie naudas līdzekļi atrodas Vācijas firmas "Thanas Dully GmbH un Ko Kb" rīcībā. Kopējais naudas līdzekļu atlikums, kas glabājas ārzemju kontos, sastāda vairāk nekā 800,0 tūkst. DM.

Valsts uzņēmums "Latvijas kuģniecība". Saskaņā ar veikto revīziju 28.09.93. v/u "Latvijas kuģniecība" laika periodā no 1990.gada līdz 1993.g. septembrim ir norakstījusi no savas bilances 14 kuģus, ar ko ir norakstījusi zaudējumus neamortizēto kuģu daļā vairāk nekā 7,5 milj. Ls. Norakstīšanas gaitā tika pieļauti rupji likumdošanas pārkāpumi. No 21 kuģa ekspluatācijas, kuri nodoti ārvalstu kuģošanas kompānijām, revīzijas laikā netika uzrādīta nekāda peļņa. Atļaujās par ārzemju kompāniju veidošanu uz Latvijas kuģniecības kuģu bāzes, kuras tika izsnieguši Latvijas Republikas Jūras lietu ministrija, nav minēti nosacījumi par obligāto augstāk minēto uzņēmumu peļņas pārskaitīšanu Latvijas kuģniecības kontos, kā arī atļaujas izprasīšana no Latvijas valsts institūcijām kuģu iekļāšanas gadījumā.

Viss iepriekš minētais liedz iespēju kontrolēt ārzemju uzņēmumu finansiālo darbību (kuri nodibināti uz Latvijas valsts īpašuma pamata), kā arī rod iespēju Latvijas kuģu neatgriešanai Latvijā, ja ārzemju kompānijas darbība bijusi neveiksmīga. (Pielikums: Nr. 8: 6 lpp.)

Latvijas Banka

Pārbaudot LB nodaļu darbību un privatizāciju, komisija konstatēja: laika periodā no 1990.gada līdz 1993.gada vidum LB nodaļas ir izsniegušas tā saucamos "sliktos" kredītus vairāk nekā 21 milj. Ls, bet neatgrieztā procentu likme kopā ar soda naudu sastāda vairāk nekā 4 milj. Ls. Kopsummā zaudējumi sastāda vairāk nekā 25 milj. Ls. (Pielikums NB - 2 lpp.) Šie zaudējumi radās lielākoties tādēļ, ka šajā laika posmā Latvijas Bankas vadība nebija izdevusi nevienu instrukciju, kas reglamentētu LB nodaļu darbību kredītu jomā.

Tas deva iespēju negodprātīgiem uzņēmējiem ņemt arvien lielākus un lielākus kredītus, tos neatgriežot un nemaksājot procentu likmes par kredītu resursiem, kā arī sedzot vienu kredītu ar no jauna paņemto kredītu, dažreiz pat vienā un tajā pašā LB nodaļā.

Šie "sliktie" kredīti šobrīd ir iekļauti jaunizveidotajā Valsts Universalās Bankas bilancē.

Šobrīd ir izstrādāta valdības programma, kurā paredzēts segt "slikto" kredītus no valsts budžeta, atbrīvojot no atbildības par "slikto" kredītu izsniegšanu LB vadību, kaut viņu darbība "slikto" kredītu izveidē bija apzināta. Kā Valsts Bankas prezidents E.Repše paskaidroja komisijai: "... Repšem, kuram galva pilna ar daudzām svarīgām problēmām, būtu bijis neloģiski sākt mācīt banķierus uz vietām. Mēs apzināti gājām uz to, ka nodaļu vadītājiem bija pilnīga brīvība lemt un atbildēt." (Protokols Nr.56 no 23.05.1994.g. 5.lpp.)

Kā izriet no E.Repšes atbildes komisijai, Latvijas Bankas nodaļu nekontrolētības dēļ par augstāk minētām problēmām LB vadība ir uzzinājusi tikai tad, ".. kad nodaļas jau bija pārgājušas privatizācijas fondā" (Protokols Nr.56, 23.05.1994.g. 4.lpp.).

Kā izriet no E.Repšes atbildes komisijai, visa LB peļņa par 1993.gadu ir 7 milj. 913 tūkst. Ls; lai nosegtu "slikto" kredītu apjomu, LB jāstrādā vairāk nekā četrus gadus. Šajā sakarā ļoti dīvaini izklausās LB prezidenta "slikto" kredītu novērtējums: "Daļēji to var uzskatīt par zināmu skolas naudu". (Protokols Nr.53 no 23.05.94.g. 4.lpp.)

1993.gada decembrī komisija pieprasīja Valsts kotnrolei veikt tematiski komplekso revīziju Latvijas Bankā, pieaicinot starptautiskas auditfirmas speciālistus.

Līdz šim laikam komisija nav saņēmusi nekādu atbildi; tas liedz iespēju kompleksi izvērtēt LB darbību.

Veselības aprūpes problēmu risinājumu vērtējums

Netika pieņemts neviens likums, kas koordinētu darbību veselības aizsardzībā un aprūpē, netika pieņemta pat tās koncepcija vai programma īsākam vai garākam laika posmam. Vienīgi 1991.g. 10.decembrī tika pieņemts Latvijas Republikas Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", kura 37.p. attiecas uz veselības aizsardzību un aprūpi:

- "Ikvienam ir tiesības uz medicīnisko aprūpi.
- Ikvienam ir pienākums rūpēties par savu tuvinieku un tautas veselību.
- Valsts aizsargā iedzīvotāju veselību un garantē katram **ar likumu noteiktu medicīniskās palīdzības minimumu.**"

Šinī konstitucionālā likuma 37.pantā izteiktā būtība nav tālāk nostiprināta konkrētā likumā pat vēl līdz šim brīdim.

Tādējādi darbība veselības aizsardzībā un aprūpē vija atstāta pilnīgai pašplūsmai!

Minēto apstiprina praktiskie rezultāti:

	1989.g.	1993.g.
Dzimuši absol.sk.	38.922	27.323
uz 1000 iedzīv.	14,5	10,5
Miruši absol.sk.	32.584	39.237
uz 1000 iedzīv.	12,1	15,0
Dabīgais absol.sk.	6.338	- 11.914
pieaugums uz 1000 iedzīv.	2,4	- 4,5

Ievērojami pieaudzis to cilvēku skaits, kas beidz savu dzīvi pašnāvībā. 1993.gadā tā savu dzīvi beidza 1090 cilvēku. 1989.gadā, kad kopējais dabīgais pieaugums bija 2,4 promilles, latviešiem tas bija - 3 promilles, bet, ja šodien kopējais dabīgais pieaugums ir - 4,5 promilles, tad kāds gan tas var būt latviešiem? Par neatgriezenisku robežu tiek uzskatīts - 6 promilles. Aizvien

vairāk pieaug jaundzimušo skaits ar iedzimtām anomālijām, kroplībām, daudz ir priekšlaicīgu dzemdību un nedzīvi dzimušo bērnu.

Salīdzinot ar 1989.g., pat pie neliela iedzīvotāju skaita samazināšanās, mirstība pieaugusi absolūtos skaitļos 1990.g. par 2.228, 1991.g. - 2.165, 1992. - 2.836, 1993. - 6.653, t.i., par **13.882** dvēselēm, vienlaicīgi nav nokļuvušas šajā pasaulē salīdzinot ar 1989.g. 1990.g. - 1.004, 1991. - 4.289, 1992. - 7.355, 1993. - 11.599, t.i., kopā **24.247**. Augtākā padome neapstādināja likumu par pensijām, bet valdība vienkārši nemaksāja pensiju un izsniedza pabalstus.

LR MP kārtojumus veselības aizsardzībā un aprūpes sistēmā veica bez jebkādas analīzes un programmas. Pacientu nodevas un maksas pakalpojumi tika ieviesti bez attiecīgās likumdošanas.

Valdības un Labklājības ministrijas politika ir novedusi Latvijas kurortoloģiju līdz sabrukumam. Līdz pat šim brīdim nav pieņemts likumdošanas akts, par turpmāko darbību šajā nozarē. Problemātisks ir jautājums par materiālo vērtību saglabāšanu.

Daži iedzīvotāju veselības, veselības aprūpes resursu
un to izmantošanas rādītāji 1989.- 1993.gadam Latvijā

		1989	1990	1991	1992	1993 ^{x)}
Dzimuši	absol.sk.	38922	37918	34633	31569	27323
	uz 1000 iedz.	14,5	14,1	13,0	12,0	10,5
Nirušī	absol.sk.	32584	34812	34749	35420	39237
	uz 1000 iedz.	12,1	13,0	13,1	13,5	15,0
Dabīgais pieaugums	absol.sk.	6338	3106	-116	-3851	-11914
	uz 1000 iedz.	2,4	1,1	-0,1	-1,5	-4,5
Nedzīvi dzimuši	absol.sk.	241	226	308	340	272
	uz 1000 dzim.	6,2	5,9	9,0	10,7	9,8
Nirušī bērni līdz 1 gada vec.	absol.sk.	438	521	545	557	446
	uz 1000 dzim.	11,1	13,7	15,6	17,4	15,0
t.sk. mirušī 0-6 dienu veci	absol.sk.	197	236	294	286	235
	uz 1000 dzim.	5,0	6,2	8,4	9,0	8,6
Perinatāli mirušī	absol.sk.	438	462	602	626	507
	uz 1000 dzim.	11,2	12,1	16,9	19,6	18,4
Vidējais mūža ilgums	vīr.	65,3	64,2	63,7	.	.
	siev.	75,2	74,6	74,5	.	.
Slimnīcu skaits (iesk. disp.)		202	188	187	177	164
t.sk. VD un pašvald. iest.		176	176	183	170	156
Gultu skaits slimnīcās (tūkst)		39,3	37,5	36,1	33,8	31,3
t.sk. VD un pašvald. iest.		35,9	35,785	35,596	33,166	30,599
uz 1000 iedz.		147	140	136	130	120
t.sk. VD un pašvald.		135	134	133	125	117
Ārstu skaits (tūkst)		13,4	12,5	12,2	10,7	9,3
t.sk. VD un pašvald. iest.		11,4	11,3	11,4	9,9	8,6
uz 1000 iedz.		50	47	46	41	36
t.sk. VD un pašvald. iest.		43	42	43	37	33
Vidējā medpersonāla skaits (tūkst)		31,8	28,3	27,4	23,8	21,4
t.sk. VD un pašvald. iest.		26,0	25,6	25,7	22,1	20,3
uz 1000 iedz.		119	106	103	91	82
t.sk. VD un pašvald. iest.		98	99	97	83	78
Ārstu un vidējā medpersonāla skaita attiecības		2,37	2,26	2,25	2,22	2,30
t.sk. VD un pašvald. iest.		2,28	2,27	2,25	2,23	2,49

x) iepriekšēji dati

23.03.94.

J. P. J. J. J.

KF bruņoto spēku objektu pārņemšana, LKP un LPSR VDK darbības izbeigšana un īpašumu pārņemšana

I. KF bruņoto spēku objektu pārņemšana

1. LR Augstākās padomes lēmumi un darbība

LR AP Aizsardzības un iekšlietu komisija 1990.g. sāka apkopot informāciju par PSRS (Krievijas Federācijas) bruņotajiem spēkiem Latvijas teritorijā. Tobrīd vienīgā datu bāze bija MP padomniekam aizsardzības darba jautājumos Ē.Tilgasam (tajā bija ziņas par Krievijas bruņotajiem spēkiem piešķirtajām teritorijām) un iepriekšējās LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietniekam A.Čepānim (rajonu pašvaldību materiāli par pārbaudēm karaspēka daļās, ko veica, pildot LPSR MP 13.10.91. rīkojumu Nr. 14/32/45 "Par neapmierinošu ekoloģisko stāvokli republikā un tās atveseļošanu").

LR AP Aizsardzības un iekšlietu komisijas deputāti vairākkārt tikās ar Lietuvas un Igaunijas aizsardzības komisiju deputātiem un militārajiem lietpratējiem, strādājot arī pie koncepcijas pamatiem par bruņoto spēku izvešanu no Baltijas valstīm (LR Augstākajai padomei šāda koncepcija tika iesniegta 1991.g. aprīlī). Komisijas deputāti palīdzēja veidot pirmo visu valsts teritoriju aptverošo datu bāzi par Krievijas bruņotajiem spēkiem Latvijā.

Pēc Aizsardzības un iekšlietu komisijas priekšlikuma 1990.g. 15.oktobrī tika pieņemts AP lēmums "Par sevišķas nozīmes milicijas vienību un PSRS bruņoto spēku noziedzīgās darbības nepieļaujamību Latvijas Republikas teritorijā", kas paredzēja pārtraukt PSRS bruņoto spēku apakšvienību sociālo un materiālo apgādi. Tas tika ignorēts: pirmkārt, AP priekšsēdētājs A.Gorbunovs atteicās to parakstīt, otrkārt, MP priekšsēdētājs I.Godmanis neko nedarīja tā īstenošanai"; 1991.g. 15.janvārī lēmuma izpilde tika apturēta, faktiski tas tika atcelts.

LR AP pieņemtie lēmumi par PSRS (KF) bruņotajiem spēkiem Latvijā pieņemti savlaicīgi un precīzi atklāj okupācijas karaspēka atrašanās nelikumību Latvijā, kā arī raksturo tā noziedzīgās darbības. Piemēram:

1991.g. 8.janvāra LR AP paziņojums par PSRS nodomu ievest Latvijā gaisa desanta karaspēka divīziju; par jauniesaucamo piespiedu mobilizāciju;

1991.g. 8.janvāra LR AP lēmums "Par PSRS bruņoto spēku speciālo vienību nelikumīgu ieviešanu LR teritorijā";

1991.g. 13.janvāra LR AP aicinājums Latvijas tautai, norādot uz militāristu kārtējiem pastrādātajiem asiņainajiem noziegumiem;

1991.g. 20.augusta LR AP lēmums "Sakarā ar PSRS bruņoto spēku darbību LR".

Aizsardzības un iekšlietu komisija pastāvīgi pilnveidoja datu bāzi par Krievijas bruņotajiem spēkiem Latvijā līdz pat 1991.g. 24.janvārim, kad ar MP lēmumu Nr.33 tika izveidots Ministru padomes Sabiedrības drošības departaments. Taču arī 1991., 1992. un 1993.g. deputāti sekoja Krievijas bruņoto spēku objektu pārņemšanas gaitai, bet 1991.g. 3.oktobrī LR AP Prezidijs pieņēma lēmumu "Par komisijas izveidošanu militāro objektu apsekošanai Latvijas Republikā". Komisijā strādāja deputāti T.Jundzis, J.Dobelis, O.Kostanda, M.Stepičevs un militārie lietpratēji A.Ļaviņš, G.Stiprais, Ē.Tilgass. Komisija apsekoja virkni militāro objektu un izstrādāja priekšlikumus valdībai sistēmas izveidošanai, kādā jāveic objektu pārņemšana LR juridiskajā un kontrolei pār to. Militāro objektu pārņemšanā MP un pašvaldībām bija jādarbojas uz šādu dokumentu pamata: LR AP 1990.g. 3.decembra lēmums "Par valsts īpašuma aizsardzību Latvijas Republikā"; 1991.g. 24.aprīļa LR AP likums "Par pagasta pašvaldību un par pilsētas pašvaldību"; 1991.g. 5.novembra LR AP lēmums "Par PSRS Aizsardzības ministrijas, PSRS Robežapsardzības karaspēka un PSRS Iekšlietu ministrijas iekšējā karaspēka pārziņā esošā īpašuma pārņemšanu Latvijas Republikas valsts īpašumā".

Pārbaudot, kā tika īstenots AP 1991.g. 5.novembra lēmums, deputāti konstatēja, ka netiek nodrošināta militāro objektu īpašuma saglabāšana. Tā kā MP uz to nereagēja, LR AP 1992.g. 28.janvārī pieņēma lēmumu "Par ārvalstu militāro resoru pārziņā esošo objektu uzskaiti un kontroli", bet 1992.g. 9.septembrī LR AP pieņēma vēl vienu lēmumu — faktiski tas bija jādara MP — "Par kārtību, kādā pašvaldības uzskaita, kontrolē un pārņem ārvalstu militāro resoru pārziņā esošos nekustamā īpašuma objektus".

LR Augstākā padome un tās Aizsardzības un iekšlietu komisija jautājumos par Krievijas bruņoto spēku objektu apzināšanu un pārņemšanu laikā no 1990.-1993.g. darbojusies apmierinoši. Īpaši jāatzīmē, ka 1990. un 1991.g. tieši AP deputāti bija tie, kas organizēja un veica šo darbu — patiesībā tas bija jāveic MP un tās institūcijām. Kā neapmierinoša jāvērtē AP nespēja panākt, lai MP praksē īstenotu likumdevēja pieņemtos lēmumus.

2. LR Ministru padomes darbība.

1990.g. MP veicamo darbu, lai apzinātu situāciju ar Krievijas militārajiem objektiem Latvijā, veica AP deputāti. Tikai 1991.gada 24.janvārī tika izveidots MP Sabiedriskās drošības departaments J.Baškera vadībā. Departamenta informācijas nodaļa, izmantojot ziņu iegūšanai rajonos izveidotās Valsts dienesta pārvaldes, precizēja datu bāzi par karaspēka daļām Latvijas Republikā.

Pagāja viss 1991.gads — tā laikā Krievijas bruņoto spēku vienības gan tika izvestas no valsts, gan izformētas uz vietas; tātad atbrīvojās objekti, bet valdība nesteidzās īstenot LR AP lēmumus. Kā izņēmums uzskatāmas epizodiski nodibinātās komisijas atsevišķu ar Krievijas bruņoto spēku atrašanos Latvijā saistītu jautājumu risināšanai:

1991.g. 19.janvārī ar LR MP rīkojumu Nr.21 izveidoja komisiju sarunām ar Baltijas kara apgabala un Baltijas flotes vadību; komisijas priekšsēdētājs MP priekšsēdētāja 1.vietnieks I.Bišers; vienlaikus tika izveidotas arī četras darba grupas;

1991.g. 12.jūlijā ar LR MP rīkojumu Nr. 257-r izveidoja darba grupu sarunām ar PSRS Ministru Padomi un PSRS Aizsardzības ministriju par Liepājas ostas atgūšanu; darba grupas vadītājs J.Peters;

1991.g. 27.septembrī ar LR MP rīkojumu Nr. 375-r izveidoja komisiju jautājumā par PSRS Aizsardzības ministrijas karaskolu pārņemšanu; komisijas priekšsēdētājs I.Bišers;

1991.g. 30.septembrī ar LR MP rīkojumu Nr. 378-r izveidoja komisiju sarunām ar Baltijas kara apgabala vadību par to materiālo vērtību atdošanu īpašniekiem, kuras viņiem atsavināja "augusta apvērsuma" mēģinājuma laikā Latvijā; komisijas priekšsēdētājs I.Bišers.

I.Bišera atbildes uz pieprasījumiem bija virspusējas un nekonkrētas, Izmeklēšanas komisijas rīcībā nav arī citu materiālu par šo valdības komisiju darba rezultātiem, tāpēc ir pamats vērtēt šo komisiju darbu kā neapmierinošu.

Tikai 1991.g. 17.decembrī LR MP izdeva rīkojumu Nr. 548 "Par militāro objektu pārņemšanas komisijas izveidošanu". Komisijas priekšsēdētājs bija J.Dinevičs, vietnieks T.Jundzis, sekretārs J.Miodle.

1992.g. 10.jūnijā LR MP pieņēma lēmumu Nr. 221 "Par Krievijas Federācijas jurisdikcijā esošo bruņoto spēku izvešanu, to pārziņā esošo objektu uzskaiti un pārņemšanu"; izveidojot pie LR valsts ministra aparāta Krievijas jurisdikcijā esošo bruņoto spēku izvešanas kontroles biroju, kuru vadīja I.Upmalis. Birojs savas darbības laikā izveidoja precīzu uzskaiti par Krievijas karaspēka daļu atrašanās vietām Latvijā, kas deva iespēju plānot šo objektu tālāku izmantošanu pēc to pārņemšanas.

Savukārt MP Militāro objektu pārņemšanas komisija savas darbības laikā līdz 1993.g. jūnijam strādāja gausi, nespējot operatīvi pieņemt lēmumus, tādējādi kavējot pārņemto objektu tālāku izmantošanu — atdošanu likumīgajiem īpašniekiem, privatizāciju utt. Līdz ar to šī komisija radīja priekšnoteikumus daudzu objektu izlaupīšanai. J.Dineviča un viņa vadītās Militāro objektu pārņemšanas komisijas bezatbildībai bijušas postošas sekas

valsts saimniecībā. 1993.gada pavasarī desmitiem neizskatītu priekšlikumu sakrājās un iestrēga MP Militāro objektu pārņemšanas komisijā. Kad pēc AP darbības izbeigšanas arī MP Militāro objektu pārņemšanas komisija pārtrauca darbu, militāro objektu pārņemšana vēl vairāk sarežģījās un tikai pēc Saeimas Izmeklēšanas komisijas ziņojuma un jautājuma apspriešanas Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijā jaunais Ministru kabinets organizēja šīs pārtrauktās darbības atjaunošanu.

MP Krievijas bruņoto spēku izvešanas kontroles biroja darbs par karaspēka daļu uzskaites jautājumiem vērtējams apmierinoši. Bet kopumā MP darbība Krievijas militāro objektu pārņemšanā vērtējama neapmierinoši.

3. LR pašvaldību darbība.

Daudzas pašvaldības (rajonu, pilsētu, pagastu) ir centušās panākt ātrāku Krievijas bruņoto spēku izvešanu no savas teritorijas. Piemēram, Kuldīgas rajona Skrundas pagasta, Rudbāržu pagasta, Reņķu pagasta, Laidu pagasta pašvaldības pieņēmušas noteiktus lēmumus LR Ministru padomei 1992.g. Kuldīgas rajona TDP 1992.g. rudenī pieņēma lēmumu atslēgt uz 3 dienām elektroenerģijas piegādi Skrundas radiolokācijas stacijai, jo tika liegts veikt pārbaudi garnizona teritorijā. Jāmin arī cīņa par Saldus rajona Zvārdes poligona likvidēšanu un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas vadības enerģiskā rīcība.

Diemžēl ļoti daudzas pašvaldības nav pildījušas LR AP 28.01.92. lēmumu "Par ārvalstu militāro resoru pārziņā esošo objektu uzskaiti un kontroli" un viņu rīcībā nav pilnīgas informācijas par Krievijas karaspēka objektiem.

Šāda attieksme un operatīvas uzskaites un kontroles trūkums ir radījuši šādas tendences:

karaspēka daļas atstāj objektus, bet pašvaldība par to pat nezina;

karaspēka daļu atstātie objekti tika pārņemti, nepieaicinot vietējo pašvaldību pārstāvjus un bez viņu ziņas, piemēram, Ventspils rajonā un

6 207

Liepājas rajonā tā rīkojās LR Aizsardzības ministrijas Robežsargu brigāde un Jūras spēki;

vēl biežākas ir situācijas, kad militārais objekts ir iedalīts pašvaldībai, bet tā par to neliekas ne zinīs. 1991.g. 24.apriļa LR AP lēmums "Par pagasta pašvaldību un pilsētu pašvaldību" noteica, ka īpašuma pārdošanas vai izmantošanas gadījumos jāriko izsoles un konkursi. Vairumā gadījumu nekādi konkursi vai izsoles nav notikušas. Vēl ļaunāk — pašvaldības nav pieņēmušas nekādu lēmumu par objektu tālāku izmantošanu, kaut vai lēmumu par objekta nojaukšanu. Tā ir noticis ar militārajiem objektiem Liepājas rajona Grobiņā, Pāvilostā, Vaiņodē utt.

Latvijas pašvaldību darbs operatīvās informācijas iegūšanā par Krievijas bruņoto spēku objektiem Latvijā vērtējams neapmierinoši; militāro objektu regulāra apsekošana, pārņemto objektu apsardzes un tālākas izmantošanas organizēšana ar dažiem izņēmumiem ir vērtējama neapmierinoši.

Nav aprēķināti galīgie zaudējumi, ko laikā no 1990.-1994.g. nodarījušas Latvijā vēl esošās Krievijas karaspēka daļas — nav galīgā aprēķina par Krievijas armijas patērētajiem resursiem un vides piesārņojumiem.

Daudzviet, Krievijas karaspēkam atstājot aizņemto objektu, nav sastādīts pieņemšanas un nodošanas akts, nav aktu par ekonomiskajiem zaudējumiem. Vēl divvaināk, ja apsekošana notikusi formāli un tiek slēpti Latvijai nodarītie zaudējumi, piemēram, J.Dineviča 1993.g. apstiprinātajā parakstītajā aktā Nr.2 par nerūdas izrakteņu kombināta Nr. 462 Aizkraukles rajona Pļaviņās rakstīts, ka pārbaudīts ekoloģiskais stāvoklis un Latvijas valstij objekta nodarīto ekonomisko zaudējumu nav (kaut gadu desmitus mūsu derīgos izrakteņus militāristi te raka, sasmalcināja un izkaisīja Baltijas kara apgabala militārajos objektos).

Uz bijušo karaspēka daļu nekustamā īpašuma bāzes izveidojās kooperatīvi (1991.g.) un citas saimnieciskas struktūras, vai arī ēkas un būves militāristi

iznomāja vai pārdeva bez saskaņošanas ar pašvaldību vai LR MP. Šādu gadījumu skaits laikā no 1991.g.-1993.g. ir aptuveni 200.

Šādus līgumus parasti slēdz ne jau ar Krievijas Aizsardzības ministriju vai valdību, bet ar karaspēku daļu komandieriem. Daudzu šo saimniecisko struktūru vadībā ir kompartijas un komjaunatnes bijušie funkcionāri, vēl biežāk — steidzīgi Latvijā demobilizējušies padomju armijas virsnieki (piemēram, a/s "Barkava" prezidents V.Podubcs, SIA "Esho" valdē bijušais karaspēka daļas Nr. 77075 komandieris V.Hellers).

Lielākā okupācijas armijas mantiniece Latvijā ir a/s "SWH—Rīga". No militāristiem tā iegādājusies karakuģu dzinēju remonta rūpnīcu Liepājā, Roņu ielā 2; bijušo VDK robežapsardzības objektu Rīgā, Rencēnu ielā 10; bijušo VDK robežapsardzības objektu Rīgā, Skanstes ielā 13; objektu Rīgā, Tvaika ielā 70 (jaunas divstāvu kazarmu ēkas, betonētu 100 m garu kuģu piestātņi).

Latvijas valstij nodarīti liela apmēra ekonomiskie zaudējumi. Arī vairums LR AP deputātu 1992.g. oktobrī nevēlējās pieņemt LR aizsardzības ministra T.Jundža ierosināto lēmumu "Par grozījumiem LR AP un LR AP Prezidija lēmumos, kas saistīti ar PSRS Aizsardzības ministrijas, PSRS Robežapsardzības karaspēka un PSRS Iekšlietu ministrijas iekšējā karaspēka pārziņā esošā īpašuma pārņemšanu Latvijas Republikas valsts īpašumā". Nav skaidrs, kas noteicis deputātu rīcību.

Visi šādā veidā noslēgtie darījumi starp militāristiem un saimnieciskajām struktūrām par objektu iznomāšanu vai pārdošanu ignorē pirmām kārtām bijušās PSRS likumdošanu attiecībā uz bruņoto spēku pārziņā esošo īpašumu, kura paredzēja bruņoto spēku pārziņā esošā īpašuma nodošanu Latvijas Republikai, ja militārās struktūras to vairs neizmanto.

Šie darījumi ignorē arī 1990.-1994.g. joprojām Latvijā spēkā esošos normatīvos aktus, to vidū LPSR MP 1980.g. 30.septembra lēmumu Nr.351 "Par kārtību, kā nododami uzņēmumi, apvienības, ēkas un celtnes", kurš apstiprina Nolikumu par kārtību, kādā nododami uzņēmumi, apvienības, ēkas un celtnes.

Šā nolikuma 7.punkta 2.daļa paredz, ka ministrijas, valsts komitejas, PSRS resori ir tiesīgi nodot kooperatīvajām vai citām sabiedriskajām organizācijām ēkas un celtnes, saskaņojot šos jautājumus ar MP.

Nepārprotami šie darījumi ignorē LR AP pieņemtos lēmumus un likumus. 1990.g. 3.decembrī LR AP pieņēma lēmumu "Par valsts īpašuma aizsardzību Latvijas Republikā". Tas aizliedz fizisko un juridisko personu jebkura veida saimnieciskos darījumus, ar kuriem atklātā vai slēptā veidā tiek pārkāptas Latvijas Republikas īpašuma tiesības, kā arī reglamentē darījumus ar valsts organizāciju pamatlīdzekļiem.

1991.g. 5.novembra lēmumā LR AP ir atsaukusies uz 1989.g. 8.aprīļa Vīnes konvenciju par valsts tiesību pēctecību attiecībā uz valsts īpašumu, valsts arhīviem un valsts parādiem. Lēmuma 1.punktā noteikts, ka Latvijas Republikas teritorijā dislocēto PSRS Aizsardzības ministrijas, PSRS Robežapsardzības karaspēka un PSRS Iekšlietu ministrijas iekšējā karaspēka formējumu pārziņā esošais nekustamais īpašums, proti, ēkas, būves, darbgaldi un citas stacionāras iekārtas, kā arī komunikācijas ar visām nepieciešamajām apkopes un ekspluatācijas iekārtām ir Latvijas Republikas valsts īpašums.

Krievijas Federācijas bruņoto spēku objektu pārņemšana Latvijā laikposmā no 1990.g. - 1993.g. notikusi neapmierinoši. Tā rezultātā radušies ekonomiskie zaudējumi Latvijas Republikai, notikusi valsts īpašuma izlaupīšana.

II. Latvijas kompartijas darbības izbeigšanas gaita, tās īpašumu pārņemšana

1. LR Augstākās Padomes lēmumi un darbība.

1990.g. LR AP neveica pasākumus, lai izvērtētu kompartijas pastrādātos noziegumus pret Latvijas valsti un pilsoņiem. Netraucēti notika pretvalstiski komunistu masu pasākumi, LKP ilgstoši turpināja organizēt pasākumus atjaunojamās Latvijas Republikas likumīgās varas un pārvaldes institūciju graušanai. Piemēram, 1990.g. 15.maijā notika uzbrukums Augstākajai padomei, tika pieņemtas Rīgas pilsētas iekšlietu pārvaldes darbinieku draudu pilnās rezolūcijas, izveidota tā dēvētā Latvijas PSR Prokuratūra utt.

1990.g. 30.maijā LR AP pieņēma lēmumu "Par nelikumīgi atsavinātā īpašuma — laikrakstu un žurnālu izdevniecības — atdošanu Latvijas Republikai". Taču MP gausās un neizlēmīgās rīcības dēļ šā lēmuma īstenošana ieilga. Kompartija savukārt aktīvi pretojās šā lēmuma izpildei. Tāpēc LR AP 1991.g. 2.janvārī pieņēma lēmumu "Par PSRS iekšējā karaspēka bruņoto iebrukumu Preses namā", kurā nosodīja LKP CK organizēto bandītisko iebrukumu. Tika arī uzsvērts, ka klaji nepakļaujoties LR likumiem, pretstatot sevi likumīgi ievēlētajai LR AP un valdībai, LKP sākusi varas sagrābšanu ar bruņotu spēku.

Arī 1991.g. janvāra varas apvērsuma mēģinājuma sakarā LR AP pieņēma paziņojumu 1991.g. 17.janvārī; tajā teikts, ka LKP presē izplatītais tā sauktās "Latvijas sabiedrības glābšanas komitejas" Paziņojums par varas pārņemšanu Latvijā ir vērsts uz iedzīvotāju dezinformāciju un situācijas destabilizēšanu.

Tomēr vēl 1991.g. sākumā pēc asiņainajiem janvāra notikumiem LR AP nepieņēma lēmumus, lai uzsāktu izmeklēšanu par LKP darbību un neveica pasākumus tās aizliegšanai. Kā absurds un kuriozs vērtējams LR AP aicinājums

PSRS Augstākajai padomei, lai tā veido Izmeklēšanas komisiju, kas izskatītu PSKP lomu valsts apvērsuma mēģinājumā Latvijā tā vietā, lai izveidotu izmeklēšanas komisiju Latvijā. LR AP aprobežojās ar 1991.g. 20.februāra lēmumu "Par komisijas izveidošanu atsevišķu LR tautas deputātu iespējamās līdzdarbības noskaidrošanai valsts apvērsuma mēģinājumā." Diemžēl šai komisijai netika piešķirtas pilnvaras izmeklēt LKP līdzdalību varas apvērsuma mēģinājumā.

Tādējādi LR AP faktiski atļāva kompartijai gatavot atkal jaunas sazvērestības pret Latvijas valsti. 1991.g. augustā sākās kārtējais LKP organizētais apvērsums. LR AP bija spiesta 1991.g. 19.augustā pieņemt aicinājumu "Latvijas rajonu, pilsētu un pagastu pašvaldībām, to amatpersonām, vietējo padomju deputātiem", norādot, lai valsts amatpersonas nestājas nekādos kontaktos un nesadarbojas ar LKP un citu veidojumu pārstāvjiem.

Tikai pēc augusta "puča" izgāšanās LR Augstākā padome 1991.g. 23.augustā pieņēma lēmumu "Par LKP antikonstitucionālo darbību Latvijas Republikā", kas noteica, ka Latvijas valsts kā likumīgā īpašnice pārņem kompartijas mantu, kā arī uzdeva LR teritorijā esošajām banku iestādēm pārtraukt naudas līdzekļu izmaksu no LKP struktūrvienību norēķinu kontiem.

Vienlaikus 1991.g. 23.augustā LR AP pieņēma lēmumu ierosināt krimināllietu pret LKP 1.sekretāru A.Rubiku un pielietot attiecīgus drošības līdzekļus. Vēl todien pieņēma arī lēmumu "Par komisijas izveidošanu LKP īpašumu pārņemšanai", kuru vadīja V.Seleckis.

Bet LKP darbība vēl netika pārtraukta, 1991.g. 24.augustā AP pieņēma jaunu lēmumu "Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības apturēšanu", kas tikai uz laiku pārtrauca LKP darbību. Bija jāpaiet vēl gandrīz 3 nedēļām, līdz beidzot 1991.g. 10.septembrī LR AP pieņēma lēmumu "Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības izbeigšanu", kurā paziņoja par LKP un vēl dažu pretvalstisku organizāciju darbības izbeigšanu.

11 2/2

Ievēribu pelna vēl divi AP lēmumi kompartijas darbības izvērtēšanai:

— 1992.g. 25.marta LR AP lēmums "Par konvencionālo tiesību normu izpildi Latvijā attiecībā uz noziegumiem pret cilvēci"; nolemts uzskatīt PSKP un Latvijas kompartijas organizētās un vadītās politiskās represijas pret Latvijas pilsoņiem, kā arī Latvijas valsti un tās vērtību iznīcināšanu un deformēšanu pret tautas gribu par noziegumiem pret cilvēci, gluži tāpat kā nacionālsociālistu līdzīgu rīcību, un neattiecināt uz šiem noziegumiem noilgumu;

— 1992.g. 31.marta LR AP lēmums "Par komisijas izveidošanu totalitāro režīmu (komunistiskā režīma un nacionālsociālistiskā režīma) noziegumu izmeklēšanai."

Nav bijusi AP komisijas LKP īpašuma pārņemšanai atskaite, šī komisija nerakstīja darba sēžu protokolus, nav pieejami tās lēmumi vai citi materiāli. AP LKP īpašuma pārņemšanas komisija nav veikusi savu darbu. Tā rezultātā pazuduši daudzi LKP arhīvu dokumenti, nav skaidrības par LKP naudas līdzekļu likteni utt. Sevišķi bezatbildīga ir komisijas priekšsēdētāja Viļa Selecka bezdarbība.

Pie Totalitāro režīmu noziegumu izmeklēšanas komisijas tika izveidots Dokumentācijas centrs, sāka veidot represēto kartotēka, LKP materiālu krātuve un VDK materiālu krātuve, radīta arī Prokuratūras izmeklēšanas pārvalde. Kaut arī TRNIK skaitījās parlamenta pakļautībā, AP nav vadījusi un kontrolējusi komisijas darbu. Šī komisija no 1991.-1993.g. nebija ierosinājusi nevienu krimināllietu, kaut vai atjaunojusi un pabeigusi tādas krimināllietas kā "Litenes notikumi" vai "Materiāli par Alfonu Noviku".

LR AP un tās izveidoto institūciju darbība Latvijas kompartijas darbības izvērtēšanā, pretvalstiskas darbības izbeigšanā, kā arī īpašuma pārņemšanā vērtējama neapmierinoši. AP lielākoties aprobežojās ar deklaratīviem paziņojumiem, vilcinājās pieņemt tiešus, pret LKP darbību vērstus lēmumus.

2. LR Ministru Padomes un tās institūciju darbība.

Kad 1990.g. 30.maijā LR AP pieņēma lēmumu "Par nelikumīgi atsavinātā īpašuma — laikrakstu un žurnālu izdevniecības — atdošanu Latvijas Republikai", šā lēmuma izpilde tika novilcināta. MP priekšsēdētājs I.Godmanis un it īpaši viņa vietnieks I.Bišers sāka sarakstīšanos ar PSKP CK un LKP CK lietu pārvaldēm. Tikai pēc 4 mēnešiem LR MP beidzot 1991.g. 28.septembrī pieņēma lēmumu Nr.239 "Par akciju sabiedrības "Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevniecība" izveidošanu". Ignorējot AP lēmumu, bija paredzēts 23% akciju nodot kompartijai. Bet LKP 1.sekretāram A.Rubikam tomēr likās, ka 23% akciju ir pārāk maz, un 1991.g. 2.janvārī pēc LKP rīkojuma OMON vienība ieņēma Preses namu. Atbilde kompartijas bandītismam bija MP bezdarbība.

Pienāca "augusta puča" notikumi un tiem sekojošais LR AP lēmums "Par LKP antikonstitucionālo darbību Latvijas Republikā". Lai to izpildītu, LR MP 1991.g. 23.augustā ar rīkojumu Nr. 313-r izveidoja komisiju; tās priekšsēdētājs bija valdības lietu ministrs K.Līcis. Pārņemot LKP mantu LKP CK ēkā Rīgā, Elizabetes ielā 2, komisijas priekšsēdētājs darbojās tik nevērīgi, ka, piemēram, atļāva LKP funkcionāram O.Potreki izmantot personiskām vajadzībām bijušo LKP autotransportu. Tas izraisīja LR AP deputātu sašutumu un valdība saņēma nopietnu kritiku.

Tad 1991.g. 25.augustā LR Ministru padome ar rīkojumu Nr. 316-r precizēja komisijas sastāvu, par tās priekšsēdētāju apstiprināja valdības lietu ministra vietnieku V.Zeikatu.

Lai izlemtu pārņemto īpašumu turpmākās izmantošanas jautājumus, 1991.g. 28. augustā ar LR MP rīkojumu Nr. 323-r tika nodibināta valdības komisija LR MP priekšsēdētāja 1.vietnieka I.Bišera vadībā. LR AP 1991.g. 3.septembrī pieņēma lēmumu "Par valdības komisiju, kas izveidota PSKP un citu PSRS organizāciju bijušo īpašumu turpmākas izmantošanas jautājumu risināšanai", uzdodot tai iesniegt visus priekšlikumus akceptēšanai LR AP Prezidijam, kā arī iekļāva komisijas sastāvā papildus 6 deputātus. Tas

nodrošināja salīdzinoši kvalitatīvu darbu un prioritāri varēja tikt risināti jautājumi, kas saistīti ar Aizsardzības ministrijas, Zemessardzes un iekšlietu sistēmas darbības nodrošināšanu ar telpām, transportu un citu īpašumu.

Vienlaikus ar atsevišķiem MP rīkojumiem tika radītas arī darba grupas atsevišķu objektu pārņemšanai.

3. LR pašvaldību darbība, pārņemot LKP īpašumus.

Pildot LR AP un MP lēmumus, 1991.g. rudenī pašvaldības izveidoja komisijas LKP mantas pārņemšanai. Līdz 1991.g. beigām tika pabeigta LKP rajonu un pilsētu komiteju dokumentu savākšana Latvijas Valsts arhīvā. Tomēr daudzos rajonos pašvaldību kavēšanās un arī nevērīgās attieksmes dēļ pret LKP dokumentiem pārņemt izdevās maz materiālu. Tie ir nepilnīgi, trūkst atsevišķu LKP pirmorganizāciju personālsastāva u.c. dokumentu. Vairākos gadījumos pašvaldības patvaļīgi iznīcinājušas pārņemtus LKP materiālus (piemēram, Saldū ar rajona izpildkomitejas rīkojumu Nr. 181 1991.g. 28.augustā iznīcināti 20 maiši ar materiāliem 367,5 kg svarā).

Vairuma LR pašvaldību darbība LKP īpašumu un dokumentācijas pārņemšanas organizēšanā vērtējama neapmierinoši.

LKP dokumentācija lielākoties pārņemta nepilnīgi, kad daudzi materiāli jau bija pazuduši. Vēl joprojām nav veikta izmeklēšana par notikušo un sodītas LKP atbildīgās amatpersonas par paviršu materiālu glabāšanu.

Tā notika, pārņemot arī LKP CK ēku Rīgā, Elizabetes ielā 2. Lielākā daļa dokumentu tajā bija nesakārtoti, izplēsti no lietām, tie atradās gan kabinetos uz grīdas, gan skapjos, gan izmētāti gaitēnos un palīgtelpās. Dokumenti bija dedzināti, plēsti un saburzīti. Daļa dokumentu, kuriem noteikti vajadzēja būt LKP CK ēkā, pārņemšanas laikā tur nav atradušies — daļēji trūkst LKP CK darbinieku, CK pakļauto struktūrvienību un iestāžu darbinieku personālsastāva dokumentu, kā arī algu izmaksas apliecināšie dokumenti. Tos līdz dokumentu

pārņemšanai pārzināja bijusī LKP CK Vispārējās daļas vadītāja A.Seļivanova; joprojām nav ierosināta krimināllieta par notikušo bezatbildību.

Daudzos gadījumos, pārņemot LKP īpašumus — telpu inventāru un autotransportu — nav sastādīti pieņemšanas un nodošanas akti; dažkārt pat vispār nav notikusi inventarizācija. Visraksturīgākais piemērs atkal ir LKP CK ēka Elizabetes ielā 2, kur inventarizācija izdarīta tikai pēc pusgada, kad tur izvietojās Pasaules tirdzniecības centrs — no 1992.g. 20.janvāra līdz 28.februārim. Šāda nolaidība radījusi labvēlīgus apstākļus inventāra izlaupīšanai.

Rupja nolaidība pieļauta arī, pārņemot LKP CK autobāzes autotransportu. Autobāzē netika izdarīta inventarizācija, vienīgi konstatēts, ka trūkst 9 automašīnas, no kurām 5 atrodas pie OMON, par to atbildīgs autobāzes pārņemšanas komisijas priekšsēdētājs valdības padomnieks I.Vārpiņš. Kad LKP CK autobāze nonāca LR AP lietu pārvaldes rīcībā un kļuva par LR AP autobāzi, tika izveidota komisija, kuru vadīja AP lietu pārvaldes saimniecības nodaļas vadītāja vietnieks E.Beinarovičs. Šī komisija veica autotransporta inventarizāciju un darbgaldu pārreģistrāciju no 1991.g. 10.septembra līdz 11.novembrim. Degvielu, rezerves daļas un materiālus uzskaitīja, vadoties no tā — brīža stāvokļa noliktavās. Šis uzskaitījums nav salīdzināts ar dokumentāciju, kurā norādīts, kam un kādā daudzumā bija jāatrodas autobāzē, nav uzskaitīti bojājumi autotransportam — nav fiksēts, vai tikušas noņemtas un nozagtas detaļas, radioaparāti, magnetofoni u.c. Tādējādi netika aprēķināti zaudējumi Latvijas valsts īpašumam tā pārņemšanas laikā. Par to nav ziņots prokuratūrai, nav ierosinātas krimināllietas. Faktiski atbildīgi Ministru padomes un Augstākās padomes lietu pārvaldes darbinieki slēpuši faktus par valsts īpašuma izlaupīšanu.

MP un AP veidotās komisijas LKP īpašumu pārņemšanai nav izmeklējušas kompartijas naudas līdzekļu likteni. Turklāt netika ievērots arī AP 1991.g. 23.augusta lēmuma "Par LKP antikonstitucionālo darbību Latvijas

"Republikā" 3.punkts, kas uzdeva pārtraukt naudas līdzekļu izmaksu no Latvijas kompartijas struktūrvienību norēķinu kontiem, kā arī attiecīgs Ministru padomes 1991.g. 27.augusta rīkojums Nr.318-r. Konstatēts, ka izmaksas no LKP kontiem notikušas gan 1991.gada beigās, gan arī 1992.gadā ar Latvijas Bankas toreizējā prezidenta vietnieka A.Berga-Bergmaņa un citu atbildīgu Bankas darbinieku atļauju.

LKP darbības izbeigšana un tās īpašumu pārņemšana notikusi neapmierinoši. Tā rezultātā Latvijas valstij nodarīti ekonomiskie zaudējumi, notikusi svarīgas dokumentācijas iznīcināšana un valsts īpašuma izlaupīšana.

III. LPSR Valsts Drošības komitejas īpašuma pārņemšana

1. LR AP darbība LPSR VDK darbības izbeigšanā.

Kaut arī 1990.g. sākumā E.Johansons ar plenārsēdes balsojumu netika apstiprināts vienlaikus ar MP sastāvu, faktiski — tāpat kā LPSR laikā — LPSR VDK priekšsēdētājs turpināja skaitīties valdības loceklis, tikai kādu laiku parakstījās nevis kā VDK priekšsēdētājs, bet kā VDK priekšsēdētāja vietas izpildītājs.

1990.g. 16.jūlijā AP lēmumā tika konstatēts, ka PSRS valsts drošības iestāžu darbība Latvijā nav tiesiski pamatota un uzdeva AP Prezidijam izveidot deputātu komisiju VDK statusa noteikšanai Latvijas Republikā. Šo komisiju vadīja E.Repše. Tā 1990.g. oktobrī un novembrī savāca ziņas par normatīvajiem aktiem, par I daļām un citām ar slepenības režīma nodrošināšanu saistītām struktūrvienībām. Komisija sagatavoja arī vairākus lēmumprojektus par VDK statusu, kuros bija paredzēts, ka VDK pārstāj būt Latvijas valsts struktūrvienība un VDK darbiniekiem jāatņem Latvijas valsts pārstāvju statuss. Taču līdz akceptēšanai plenārsēdē šie lēmumprojekti nenonāca, E.Repšes vadītā komisija pārtrauca darbu. Kāpēc? Par to E.Repše Saeimas Izmeklēšanas

komisijai atbildi nav sniedzis. Bankas prezidents raksta, ka pagājis pārāk ilgs laiks, lai kaut ko varētu atcerēties.

Pēc 1991.g. "augusta apvērsuma" mēģinājuma 24.augustā AP pieņēma lēmumu "Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijas Republikā". Tika izveidota deputātu komisija VDK īpašuma pārņemšanai V.Selecka vadībā. Tā sapulcējās uz dažām sēdēm, kuras netika pat protokolētas, nekādi dokumentāri lēmumi netika pieņemti. Netika sniegta atskaite AP par padarīto darbu. V.Seleckis vienpersoniski izlēma, ka komisija uzdevumu "izpildījusi" un tāpēc darbību izbeidz. Faktiski V.Selecka rīcības dēļ komisija neizpildīja AP lēmumu par VDK īpašuma pārņemšanu. Komisija nav parakstījusi VDK likvidācijas un pārņemšanas gala aktu. V.Seleckis ignorēja AP 1991.g. 24.augusta lēmuma 12.punktu, kas uzdeva šai komisijai pārņemt VDK operatīvo arhīvu un kartotēkas. V.Selecka bezatbildības un komisijas kontroles trūkuma dēļ, ļaujot visu kārtot MP pilnvarotajam V.Borovkovam, bija radušies priekšnoteikumi VDK materiālu iznīcināšanai vai izvešanai uz Krieviju. Tikai pateicoties nesankcionētai deputāta L.Muciņa rīcībai kopīgi ar AP apsardzes darbiniekiem, Latvijas valsts īpašumā tika pārņemta VDK aģentu kartotēka un atvesta "maisos" uz Augstākās padomes ēku 1991.g. 27.novembrī.

1991.g. 27.augustā AP Prezidijs izveidoja vēl vienu komisiju P.Simsona vadībā. Tika pieņemts lēmums "Par komisijas izveidošanu sarunām ar PSRS VDK par Latvijas Republikas AP lēmuma "Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijas Republikā" realizēšanu".

1991.g. 29.augustā PSRS VDK panāca protokola parakstīšanu "Par savstarpējām saistībām starp LR AP Prezidiju un PSRS VDK, īstenojot LR AP lēmumu "Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijas Republikā". Protokolu parakstīja: no Latvijas puses AP Prezidija pilnvarotais P.Simsons, no otras puses — PSRS VDK pilnvarotais F.Mjasņikovs. Protokols noteica, ka LPSR VDK tiek saglabātas atsevišķas tās funkcijas, ka tiek

17 218

turpināta VDK slepenā lietvedība, ka VDK turpinās apsargāt pašas VDK apsardze kopā ar LR Iekšlietu ministrijas darbiniekiem.

Šis P.Simsons parakstītais protokols bija pretrunā ar AP lēmumu par VDK darbības izbeigšanu un atstāja VDK likvidāciju pašu VDK darbinieku ziņā. Tas vērtējams kā sadarbība ar VDK pretēji Latvijas Republikas valsts interesēm un kvalificējams kā nodevība pret Latvijas valsti.

Latvijas amatpersonu piekāpību nekavējās izmantot PSRS VDK, 1991.g. 2.septembrī izvirzot savas tiesības uz bijušās LPSR VDK speciālajiem tehnikas līdzekļiem, autotransportu un ieročiem. P.Simsons komisijas loceklis 1991.gada rudenī vairākkārt tikās ar PSRS VDK pārstāvjiem, izskatīja Krievijas sagatavoto dažādo vienošanos projektus. Taču nezin kāpēc netika izstrādāti Latvijas puses priekšlikumi. Neviena savstarpēja tikšanās ar VDK nav protokolēta, nav ticis pieņemts un dokumentēts neviens lēmums. Tā ir rupja nolaidība.

Vienlaikus P.Simsons pārkāpa AP Prezidija dotās pilnvaras un ar nepārdomātiem rīkojumiem radīja vēl lielāku sajukumu VDK rajona komiteju īpašuma pārņemšanā. Piemēram, 1991.g. 2.septembrī P.Simsons visām rajonu pašvaldībām izsūtīja rakstisku rīkojumu, norādot, ka pārņemtie VDK dokumenti un ieroči jānogādā Rīgā. Tas radīja liktenīgus pārpratumus — pašvaldības pārņemtos materiālus atveda un nodeva Rīgā VDK galvenajā ēkā Stabu ielā tieši čekistu rokās.

Ne 1992., ne 1993.g. P.Simsons un viņa vadītā komisija nav sniegusi nekādas atskaites AP. Nav bijušas sarunas par VDK mantas un dokumentu atgūšanu, šie jautājumi nav ierosināti starpvalstu sarunām delegācijai.

1990. un 1991.g. AP rīcība, lai izbeigtu VDK darbību, vērtējama neapmierinoši. 1991.gada rudenī izveidoto V.Selecka un P.Simsons vadīto komisiju darbība VDK likvidācijā vērtējama neapmierinoši.

2. Ministru padomes darbība VDK likvidācijā.

MP priekšsēdētājs I.Godmanis ne reizi neizvirzīja jautājumu par to, lai pārtrauktu LPSR VDK darbību. LR MP VDK jautājumā nepieņēma nevienu normatīvo aktu, kur noteiktu norobežošanos no šīs okupācijas režīma represīvās iestādes. Tieši otrādi, LPSR VDK priekšsēdētājs faktiski bija LR MP loceklis. Kad saskaņā ar MP 1990.g. 29.maija rīkojumu Nr. 7-r Latvijas Republikas valdības dienesta automašīnām tika iedalītas jaunas numura zīmes, to piešķīra arī VDK priekšsēdētāja automašīnai.

Līdzīgi 1991.g. 26.martā LR MP izdeva rīkojumu Nr. 112-r, kurš uzdod ne tikai Prokuratūrai un Iekšlietu ministrijai, bet arī Valsts Drošības komitejai "pilnībā realizēt visas savas funkcijas".

MP priekšsēdētāja palīgs drošības jautājumos A.Bunka pēc 1991.g. asiņainā "janvāra apvērsuma mēģinājuma" notikumiem centās pārliecināt AP deputātus, ka AP jāpieņem politisks lēmums pārveidot LPSR VDK par Latvijas Republikas VDK, citādi būšot sagaidāma neapreķināma rīcība no VDK darbinieku puses.

Pēc "augusta puča" sekoja jau minētais AP 1991.g. 24.augusta lēmums "Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijā". MP tikai 1991.gada 4.oktobrī — tāpat pēc 1,5 mēneša — izdeva rīkojumu Nr.384-r, uzdodot:

— valdības lietu ministra vietniekam V.Zeikatam vadīt visu VDK ēku un transporta pārņemšanu;

— apstiprinātajam LR MP pagaidu pilnvarotajam valsts drošības jautājumos A.Borovkovam vadīt LPSR VDK sakaru sistēmu, bruņojumu, operatīvās tehnikas, operatīvās lietvedības lietu, materiālu, kartotēku, citu operatīvās informācijas datu banku, krimināllietu un visa arhīva materiālu pārņemšanu Latvijas valsts īpašumā.

Ar A.Borovkova atļaujām izvesti vai iznīcināti daudzi VDK dokumenti, kā arī tehniskie līdzekļi. Atbildot uz jautājumu par VDK dokumentu atlasī un iznīcināšanu, K.Rancāns komisijai teica: "Tika izpildīti atsevišķi mutiski norādījumi. Nebija nedz oficiālu rakstveida norādījumu, nedz oficiālu mutisku norādījumu. Visus norādījumus deva Borovkovs un pulkvedis, kas bija atbraucis no Maskavas."

Nav atrodama informācija par A.Borovkova un viņa pieaicināto speciālistu darba rezultātiem, nav arī valdības pilnvarotā pārstāvja A.Borovkova parakstīta galvenā akta, ka viņš paveicis valdības uzdoto VDK likvidācijā un īpašuma pārņemšanā.

MP rīcība, it īpaši tās priekšsēdētāja I.Godmaņa un valdības pagaidu pilnvarotā valsts drošības jautājumos A.Borovkova darbība vērtējama neapmierinoši.

3. LR pašvaldību darbība VDK īpašumu pārņemšanā.

1991.g. augustā pašvaldības lielākoties kavējās ar VDK rajonu komiteju ēku pārņemšanu, apsardzes izlikšanu un telpu aizzīmogošanu, lai pārtrauktu šo komiteju darbu. Tāpēc septembrī, kad tika sākta īpašumu pārņemšana, vairs nebija atrodami arhīvi un ieroči. Tomēr dažām pašvaldībām izdevās pārsteigt VDK darbiniekus un pārņemt gan dokumentāciju, gan bruņojumu, piemēram, Saldū, Jelgavā un Bauskā. Tomēr, pildot jau minēto P.Simsona 1991.g. 2.septembra patvaļīgo rīkojumu, pašvaldības, kas bija pārņēmušas ieročus un dokumentāciju, atveda to visu uz Rīgu un nodeva atpakaļ VDK darbiniekiem ēkā Stabu ielā. Viens absurds radīja citu absurdu. Piemēram, no Bauskas rajona VDK dokumentus 2 maisos pašvaldība nodeva Stabu ielā VDK kadru daļas darbiniekam Bērziņam, bet ieročus — VDK noliktavas priekšniekam Sarafanovam. Liktenīgi, ka šie paši materiāli vēlāk tika iznīcināti. Bauskas rajona VDK dokumentu 2 maisus iznīcināja VDK darbinieks M.Saša-Zaša ar LR MP darba grupas vadītāja K.Rancāna piekrišanu, LPSR VDK

priekšsēdētāja E. Johansona un LR MP pagaidu pilnvarotā A. Borovkova atļauju. Tika pārkāpts LR AP likums "Par valsts arhīvu" un LR AP lēmums (pieņemts 1991.g. 24. augustā) par VDK dokumentu nodošanu valsts arhīvu ģenerāldirektoram.

Daudzviet netika sastādīti dokumentu nodošanas un pieņemšanas akti. Vairums pašvaldību neizpildīja arī LR MP rīkojumu Nr. 330-r (pieņemts 1991.g. 29. augustā), kas uzdeva pašvaldībām izveidot komisijas un apzināt to teritorijās esošo uzņēmumu, uzņēmējdarbību un organizāciju režīma, slepenās, sevišķās vai dienesta dokumentācijas apjomu, pēc aizzīmogošanas uzglabājot to līdz nākamajam MP rīkojumam. Trīs gadu tāds netika saņemts. Tā rezultātā Valsts arhīvā nav nonākuši daudzi šo tā saucamo bijušo I daļu materiāli.

Vairuma LR pašvaldību rīcība VDK likvidācijas procesā vērtējama neapmierinoši.

Neņemot vērā LR AP 1991.g. 24. augusta lēmumu, LPSR VDK turpināja funkcionēt — lietoja autotransportu un sakaru līdzekļus, apsargāja savus objektus, brīvi iegāja un iznāca no VDK ēkām, iznesot jebkuras mantas. Interesanta situācija izveidojās ar VDK pārziņā esošo ēku Puškina ielā 14. V. Seleckis komisijai teica: "Mēs uzstājam, ka šo objektu vajadzētu nodot Iekšlietu ministrijai. ... Bet man oponēja Čevers un viņu atbalstīja A. Krastiņš. Prezidijs pieņēma lēmumu, ka objektu pārņem Zemesprojekts, bet Krievija, ja tai kas ir vajadzīgs, lai ved prom. ... A. Krastiņš jau sen bija šo ēku atdevis institūtam. Viņa nostāja Prezidija sēdē bija viennozīmīga — Iekšlietu ministrijai tur nekas nav vajadzīgs".

Par aktīvu darbību laikā no 1991.g. 27. septembra līdz 3. oktobrim VDK darbinieki tika prēmēti, bet no 1991.g. 1. septembra līdz 3. oktobrim VDK darbiniekiem tika piešķirtas dienesta pakāpes. VDK priekšsēdētājs E. Johansons savas telpas nodeva tikai 1992.g. maijā.

VDK darbinieki demontēja un izveda uz Krieviju daudz aparatūras, piemēram, 1991.g. novembrī izveda personālos kompjūterus — atļauju devis Ministru padomes pilnvarotais A.Borovkovs 1991.g. 4.novembrī.

1992.g. februārī izveda sakaru aparatūru un šifrēšanas tehniku ar MP pilnvarotā A.Borovkova 1992.g. 30.janvārī doto atļauju; to nesaņēma valsts iekšlietu, aizsardzības un drošības spēki.

Daļa VDK objektu vispār netika pārņemti. Piemēram, VDK Sakaru uztveršanas, pārraidīšanas un peilēšanas objekti Olaines tuvumā. Tos LPSR VDK ar Latvijas pārstāvju piekrišanu nodeva ZRKG pretizlūkošanas daļai, kas tos turpina lietot Krievijas specdienestu vajadzībām. ZRKG pretizlūkošanas daļas vadītājam ģenerālmajoram G.Krasočenkovam VDK priekšsēdētājs netraucēti nodeva arī atsevišķu dienesta dokumentāciju — par dokumentu pieņemšanu 1991.g. 15.novembrī parakstījies vecākais praporščiks Sabļins.

Pārņemot VDK telpas, sakaru līdzekļus un citus tehniskos līdzekļus, pieļauts daudz paviršību. Inventarizāciju VDK galvenajā ēkā Stabu un Brīvības ielas stūrī Rīgā sākotnēji veica tikai paši VDK darbinieki. Pārņemot VDK valdības sakaru centru Rīgā, Kr.Valdemāra ielā 110, atļāva tam turpināt darbību, lai nodrošinātu abonētu apkalpošanu PSRS militāro iestāžu vadībai — Baltijas kara apgabala virspavēlniekam, VDK Robežapsardzības karaspēka virspavēlniekam un Pretgaisa aizsardzības vadībai. To noteica LR Sakaru ministra P.Videnieka rīkojums, kuru 1991.g. 29.augustā apstiprināja MP priekšsēdētājs I.Godmanis. Bet 1991.g. 13.septembrī VDK priekšsēdētājs E.Johansons un LR sakaru ministrs P.Videnieks apstiprina, ka tiek saglabāti VDK valdības sakaru centra starppilsētu telefona sakaru kanāli Baltijas kara apgabala vienību interesēs un PSRS VDK sevišķo daļu karaspēka vienību interesēs. Kā redzams, valdībai prioritāras bijušas okupācijas karaspēka un svešas valsts specdienestu intereses.

Taču vēl nopietnāki pārkāpumi saistīti ar LPSR VDK īpašuma sadali, kas nodarīja ekonomiskus zaudējumus Latvijas valstij; daudzos gadījumos tikušas

ignorētas arī Iekšlietu ministrijas, Aizsardzības spēku un Zemessardzes vajadzības.

Piemēram, VDK aparatūru, kuru ar MP rīkojumu nodeva Latvijas tautsaimniecības institūtam par smieklīgu summu — 20 000 rubļiem — pārdeva tālāk SIA "Rāma", kurā strādāja VDK informācijas un analīzes daļas priekšnieks R.Kukurītis. Šo Latvijas valsts izlaupīšanu atkal atļāva MP pilnvarotais A.Borovkova, kas 1991.g. 6.decembrī devis atļauju, uzrakstot: "Tā kā TSI atsakās ņemt un neviens cits nepiesakās, lai vismaz kāds ņem, piemēram — šī "Rāma".

1991.g. 29.augustā P.Simsons un F.Mjasņikova parakstītā protokola 8.punkts noteica, ka VDK kontos esošie naudas līdzekļi tiek atgriezti PSRS budžetā. Kāpēc Latvijas puse tam piekrita, kāpēc Latvijas Bankai nav bijusi nekāda informācija par VDK kontiem — tas vēl ir jānoskaidro.

Daudzi VDK dokumenti nenonāca Latvijas īpašumā. Joprojām nav izveidots precīzs pārskats par dokumentiem, kas izvesti uz Krieviju, kuri dokumenti pārņemti Latvijā un kā sadalīti starp IeM VESAD, Prokuratūru, Valsts arhīvu, Totalitāro režīmu noziegumu izmeklēšanas komisiju utt.

VDK materiāli Rīgā tika pārņemti tikai daļēji. Piemēram, Latvijas Policijas akadēmija pārņēma VDK bibliotēkas fondus (bibliotēkas vadītāja P.Seļavina), taču ieguva gandrīz tikai Ļeņina un Marksa kopotos rakstus; Akadēmijai netika nodoti specbibliotēkas fondi.

Ļoti daudzus materiālus VDK darbinieki iznīcināja. 1991.g. oktobrī un novembrī LPSR VDK darbinieki turpināja atlasīt un iznīcināt dokumentus ar MP pilnvarotā A.Borovkova atļauju. LR prokuratūra nav ierosinājusi nevienu krimināllietu par šādiem faktiem. Praktiski visas bijušās VDK amatpersonas — gan E.Johansons, gan J.Trubiņš, gan M.Saša-Zaša, kā arī VDK īpašuma pārņemšanas komisijas priekšsēdētājs V.Seleckis komisijai apliecināja, ka VDK gribēja nodot Latvijas valdībai dokumentus un īpašumus (piem., sakaru sistēmas), bet to nevarēja izdarīt — AP un MP pilnvarotās amatpersonas

(A.Borovkovs, P.Simsons u.c.) vilcināja īpašuma pārņemšanu, nebija tam gatavas. Tādējādi nav pamata runāt par kaut kādu Latvijas puses vadītu un organizētu VDK likvidāciju un pārņemšanu.

LR MP pilnvarotais A.Borovkovs un tā pieaicinātie darbinieki ar savu rīcību ir veicinājuši VDK īpašuma nonākšanu bijušo VDK darbinieku rīcībā komercstruktūrās; A.Borovkovs atļāvis VDK tehniskos līdzekļus izvest uz Krieviju; A.Borovkovs ignorējis Latvijas Republikas likumu "Par arhīviem", kā rezultātā nacionālais arhīva fonds zaudēja dokumentāras vēstures liecības.

*Augstāko amatpersonu rīcība
1991.g. janvāra un augusta
notikumos.*

Augstāko amatpersonu apspriedes, kurās izšķīrās Latvijas liktenis, bieži vien notika neformāli un netika dokumentētas. Ar Augstākās Padomes 1991. g. 18. janvāra lēmumu tika izveidota Vienotā valsts pašaizsardzības komisija šādā sastāvā: Anatolijs **Gorbunovs**, Ivars **Godmanis**, Jānis **Dinevičs**, Romualds **Ražuks**, Andrejs **Inkulis**, kurā ar Augstākās Padomes 1991. gada 21. augusta lēmumu iekļauts Dainis **Īvāns** un Andris **Teikmanis**, izslēdzot Andreju **Inkuli**. Šīs komisijas sēdes notika neregulāri, tās netika protokolētas vai kā citādi dokumentētas. Augstākās Padomes uzdevums ik dienas sagatavot un izplatīt oficiālu informāciju par stāvokli valstī netika pildīts.

J.Dinevičs šādu situāciju komisijai komentēja tā:

"[darba materiālu] *gandrīz nebija, tiesa, bija daži lēmumi attiecībā uz OMON.*" (24.05.94. protokols).

Augstāko amatpersonu rīcības izmeklēšanu janvārī un augustā papildus apgrūtina tas, ka Latvijas Republikas Ministru Padomei ir bijusi slepenā lietvedība un sevišķā lietvedība. Valsts kancelejas direktors V. Zeikats (Nr. 19-01/6 1993. g. 16. aug.) paskaidro, ka 1991. gada 26. augustā saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 24. augusta lēmumu «Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijā» valdības administrācijas slepenais lietvedības sektors tika likvidēts. Daļai no šajā sektorā esošajiem dokumentiem tika atcelta slepenība, un tie tika iznīcināti, daļa nodota arhīvā. Šīs darbības ir pretrunā ar 1991. gada 26. marta "Likuma par arhīviem" 12. un 16. panta nosacījumiem, kas nepieļauj dokumentu iznīcināšanu bez Valsts arhīvu atļaujas.

Situācija Latvijā gan janvārī, gan augustā (kad bija iespēja mācīties no janvāra kļūdām!) tika kontrolēta daļēji. Nebija saskaņotas darbības starp Augstāko Padomi, Ministru Padomi un Latvijas Tautas fronti. Procesi attīstījās vairāk stihiski nekā vadīti. Bija vērojama

atbildīgu amatpersomu bezatbildība. To var secināt no visai pretrunīgajiem amatpersonu paskaidrojumiem komisijai.

Piemēram no bijušā aizsardzības ministra Tālava Jundža 1993. gada 30. jūlija paskaidrojuma:

"... A.Vazni [iekšlietu ministru] šajās [augusta] dienās nebija iespējams atrast un nācās uzklaut mīklainus paskaidrojumus par viņa prombūtni. Arī Aizsardzības padome [Vienotā valsts paš aizsardzības komisija] nedarbojās ..."

1991. g. 22. augustā Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma lēmumu, kurā teikts: *"Sakarā ar frakcijas Līdztiesība deputātu iespējamo līdzdalību valsts apvērsuma mēģinājumā Latvijas Republikā neiekļaut minētās frakcijas deputātus jaunizveidājamo Augstākās Padomes komisiju sastāvā līdz parlamentārās komisijas izmeklēšanas rezultātu izskatīšanai Augstākajā Padomē"*

1992. g. 7. jūnijā AP Parlamentārās izmeklēšanas komisija šo savu darbu beidza un sniedza ziņojumu Augstākajai Padomei. Augstākā Padome par piedalīšanos 1991. g. augusta valsts apvērsuma mēģinājuma organizēšanā anulēja mandātus piecpadsmit AP deputātiem. Parlamentārās izmeklēšanas komisijas veikto darbu var vētīt pozitīvi, bet bija iespējams iepazīties tikai ar komisijas ziņojumu, jo komisijas sēdes netika protokolētas.

Izmeklēšanas komisija negatīvi vērtē AP un MP kā iestādes likvidēšanu, nenosakot kārtību, kādā Saeima pārņēma šīs iestādes dokumentāciju, kas radīja papildus grūtības.

Slēdziens: laika trūkuma dēļ, kā arī vājās tehniskās un finansiālās komisijas darba nodrošinātības dēļ komisijai neizdevās veikt pilnīgu LR Ministru padomes un Augstākās padomes darbības izvērtēšanu; bet pārbaudes rezultātā konstatētie fakti dod iespēju runāt par atsevišķu amatpersonu nekompetentu un bezatbildīgu rīcību.

Tā kā nav pabeigtas daudzas pārbaudes, kuras šobrīd tiek veiktas pēc komisijas pieprasījumiem un ir nepieciešama valsts varas institūciju adekvāta rīcība, lai novērstu komisijas konstatētās izveidojušās negatīvās parādības ekonomikas un finanšu nozarēs, komisija uzskata par nepieciešamu ar Saeimas lēmumu izveidot jaunu izmeklēšanas komisiju.

Izmeklēšanas Komisijas vērtējums par Latvijas Republikas ārpolitiku Augstākās Padomes un Ministru Padomes laikā.

Analizējot AP un MP ārpolitiku, Izmeklēšanas komisija nonāca pie secinājuma, ka lielākais tās panākums bija Latvijas valsts neatkarības atgūšana un nostiprināšana, kā arī kontaktu nodibināšana ar vairākām valstīm un starptautiskām organizācijām, kas atzina Latviju kā neatkarīgu valsti tūlīt pēc 1991. gada 21. augusta.

- * Pēc neatkarības pasludināšanas Latvijas Republiku bija atzinušas vairāk kā 100 valstis.
- * Diplomātiskās attiecības tika nobinātas ar 53 valstīm.
- * Latvija kļuva par lielāko starptautisko organizāciju dalībvalsti uz vienlīdzīgu attiecību pamata vai ar speciālu dalībvalstu statusu.
- * Tika atvērtas Latvijas vēstniecības, konsulāti un pārstāvniecības 22 valstīs.
- * Latvijas ārpolitiskās darbības būtiskākais sasniegums ir EDSA 1992.g. 10. jūlija pieņemtā deklarācija par ātru un pilnīgu Krievijas karaspēka izvešanu no Baltijas valstīm un līdzīga dokumenta apstiprināšana ANO 47. Ģenerālās Asamblejas sesijā 1992. gada 25. novembrī.

Latvijas Republikas divpusējie starptautiskie līgumi. Laika posmā no 1990. gada 4. maija līdz 1992. gada maija beigām Latvija parakstīja 60 līgumus, to skaitā-10 parakstīti, bet nav ratificēti, 53 divpusējie līgumi, kas tika parakstīti laikā no 1920. līdz 1940. gadam, formāli juridiskā spēkā arī ir pašlaik.

Noslēgto līgumu skaits liecina par Latvijas centieniem kļūt par aktīvu starptautiskās politikas dalībnieci. Tomēr parakstīto un ratificēto dokumentu kvantitāte vienlaicīgi negarantē kvalitāti. 1990. gadā parakstīti tikai 6 līgumi: pirmais ar Lietuvu un Igauniju par Iekšlietu ministriju sadarbību; ar Moldovu par sadarbību ekonomikas un kultūras jomā; līdzīgs līgums ar Kirgīziju; par Baltijas valstu sadarbību izglītības un kultūras jomā; par Latvijas un KPFSR sadarbību izglītības jomā. Ņemot vērā to, ka pēc 1990. gada 4. maija

Latvijai bija jāsāk veidot starptautiskās attiecības no pašiem pamatiem, sarrežģītā starptautiskā situācijā, kad tās atzišana kavējās, saprotams, ka Latvijas ārpolitiskās aktivitātes tika kavētas, tomēr grūti attaisnot vājo Baltijas valstu sadarbību. Jo aktīvāka būtu bijusi politiķu darbība ekonomisko attiecību partneru meklējumos, jo vieglāk būtu pārvaramas tās ekonomiskās grūtības, ar kurām nācās saskarties drīz pēc tam. Pēc Latvijas starptautiskās atzišanas sākās straujāka divpusējo līgumu slēgšana. 1991. gadā kopumā parakstīti un ratificēti 33 līgumi. Lielākā daļa ir dokumenti, kuŗi fiksē LR un NVS sadarbību dažādās jomās: Armēniju (ekonomika un tirdzniecība), Azerbaidzānu (ekonomika, tirdzniecība, transports), Baltkrieviju (ekonomika, tirdzniecība, transports un Iekšlietu min.), Gruziju (ekonomika, tirdzniecība, transports), KPFSR (ekonomika, tirdzniecība un transports), Moldovu (ekonomika, tirdzniecība, Iekšlietu min. un transports), Tadžikiju (ekonomika, tirdzniecība, transports), Turkmēniju, (ekonomika, tirdzniecība, transports), Uzbekiju (ekonomika, tirdzniecība, transports). Minētie līgumi bija nozīmīgs solis attiecību sakārtošanai ar jaunizveidotajām valstīm.

Novērtējot 1991. gadā parakstītos dokumentus starp Baltijas valstīm, jāsecina, ka Latvijas ārpolitika bijusi nepamatoti pasīva Baltijas sadarbības veidošanā un veicināšanā. Par to liecina parakstītie līgumi ar Igauniju un Lietuvu ekonomisko sadarbību zivsaimniecības jomā, starp celtniecības ministrijām un par kopīgiem pasākumiem pasaules okeāna un Baltijas jūras zivju resursu izpētē, aizsardzībā un racionālā izmantošanā. Vai tie bija visnepieciešamākie? Rietumu virzienā 1991. gadā parakstīti līgumi ar ASV, Dāniju, Islandi, Poliju, Zviedriju, ČSFR un deklarācija ar EFTA valstīm.

Līdz 1992. gada vasarai 14 līgumi. Starp tiem 8 - ar Baltijas valstīm. Lai arī skaita ziņā ir vērojama rosība, tomēr līgumu saturs neliecina par ievērojamām izmaiņām Baltijas sadarbībā. Politiski nozīmīgi ir tikai divi. Protokols par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas valdību vadītāju tikšanos un Komunikē par tirdzniecības un ekonomiskiem sakariem ar NVS valstīm.

Parakstītie dokumenti norāda, ka Latvijas ārpolitiskās koncepcijas trūkums veicinājis haotismu un prioritāšu trūkumu ārpolitiskajā darbībā.

Latvijas Republikas ārpolitiskā darbība nebija brīva no trūkumiem, un der iezīmēt visnozīmīgākos:

Latvijas ārpolitiskās koncepcijas trūkums. Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Nolikums regulēja ministrijas darbību un noteica, ka ministrijas galvenais uzdevums ir nodrošināt LR ārpolitiskās koncepcijas realizāciju, kā arī tās izstrādi. Ārpolitiskā koncepcija bija nepieciešama, lai noteiktu Latvijas vietu starptautiskajā sistēmā, apzinoties tās stiprās un vājās puses. To varētu nosaukt par valsts ārpolitiskās pašidentifikācijas procesu. Šādas pašidentifikācijas trūkums noveda pie tā, ka neatkarības pirmsākumos Latvijas ārpolitika bija haotiska, sākot ar Baltijas sadarbības trūkumu un beidzot ar attiecībām ar Taivānu un Ķīnu.

Ārpolitiskā koncepcija bija nepieciešama nacionālo interešu noformulēšanai un izteikšanai oficiālā līmenī. Stājoties starptautiskajās attiecībās, valstis ir ieinteresētas savstarpējo spēles noteikumu izstrādāšanā un pieņemšanā. Caur nacionālajām interesēm kļūst skaidrs, kādi ir valsts ārpolitiskie mērķi, kādi ir tās centieni attiecībā pret citām valstīm. Bez oficiālas nacionālo interešu noformulēšanas var rasties šaubas par politikas noturīgumu vai islaicīgumu.

Ārpolitiskā koncepcija nosaka valsts darbības prioritātes un galvenos darbības virzienus. Šaubas rada situācijas objektīvs novērtējums, ja 1992. gada ārpolitiskajos pamatvirzienos prioritāte tiek dota EK, bet Baltijas valstu sadarbība parādās tikai starp citu.

Ārpolitiskās koncepcijas trūkums dažkārt noveda Ārlietu ministriju, AP un atsevišķu ministru darbību uz nesaskaņotību.

LR ĀM vairākārt mēģināja izstrādāt ārpolitisko koncepciju sākot ar 1991. gadu maiju un to bieži apsprieda AP Ārlietu komisijā. 1992. gada aprīlī vēl mēģināja šo darbu koordinēt, bet ĀM departmentus pieslēdza procesā pie beigu varianta tikai pēc tam. 1992. gada jūnijā bija paredzēts apspriest un likt uz balsošanu LR AP, bet tā aizrāvās ar ministra Jurkāna politiskajiem uzskatiem un noraidīja konceptuālo pusi.

Bieži vien Latvijas ārpolitika nodarbojās ar taisnošanās politiku reaģējot uz Krievijas kā arī uz citu valstu apmelojumiem. Var konstatēt, ka ārlietām nebija pietiekami daudz līdzekļu, profesionālu, pieredzējušu kadru, trūka arī tehniskā nodrošinājuma, lai laikus apkarotu visus pārmetumus, kā arī lai piedalītos visos nepieciešamajos starptautiskajos forumos un varētu uzreiz reaģēt. Latvijas starptautiskajam prestižam kaitēja arī amata personu izteikumi (god. konsuls Jerumanis, ministrs Jurkāns), kas ne vienmēr sakrita ar valsts viedokli.

Pārāk mazs sabiedrības domu izklāsts par ārpolitiskiem lēmumiem un procesu.

Lēmumu pieņemšanas procesa trūkums. Ārlietu ministrijas reglamentējošo dokumentu klāstā nebija neviena, kas regulētu lēmumu izstrādāšanas un īstenošanas gaitu. Tas liek secināt, ka lēmumi tika pieņemti no gadījuma uz gadījumu, noņemot atbildību no konkrētiem cilvēkiem, jo bieži vien lēmumi tika pieņemti koleģiāli.

Reģionālo attiecību trūkums. Kamēr ļoti aktīvi veidoja attiecības ar Eiropas rietumiem un Ziemeļvalstīm, tika novilcināta un palaista garām iespēja tuvāk sadarboties ar Austrumeiropas valstīm, NVS (piem. Ukrainu) un jau pieminētām Baltijas valstīm. Baltijas valstu sadarbības trūkums bremzēja atgriešanos Eiropas struktūrās.

Vāji attīstījās politiskās un ekonomiskās attiecības ar Krieviju, Baltkrieviju, Ukrainu. Attīstījās kontakti tikai ar Maskavu, ignorējot citus nozīmīgus Krievijas reģionus (izņemot Tjumeņas apgabalu un Sahas republiku). Bieži vien attiecības veidojās tikai

sakarā ar Krievijas armijas izvešanu, tādējādi aizkavējot Latvijai nozīmīgos ekonomiskos un sociālos jautājumus.

Krievijas-Latvijas sarunas. AP izveidoja delegāciju sarunām ar Krieviju par vienu jautājumu - Krievijas karaspēka izvešanu līdz 1993. 31. decembrim. Noklausoties Latvijas delegācijas vadītāja J. Dinēviča atbildes uz komisijas jautājumiem un pētot sarunu protokolus, var secināt, ka šis jautājums atspoguļots ļoti ierobežotos materiālos, kuŗi neļauj izdarīt kvalificētus secinājumus. Var tikai konstatēt, ka bija stingri reglamentēts armijas izvešanas beigu termiņš, sarunas notika tikai krieviski (neievērojot starptautiskās normas, ka oficiālās sarunas valsts līmenī notiek oficiālās valsts valodās ar tulku palīdzību vai kādā neitrālā valodā), iekšējās sarunas, kā arī ekspertu diskusijas un sēdes netika protokolētas.

Abrene. Iepazīstoties ar dokumentiem par "Punduru" dzelzceļa staciju ir konstatēts, ka v/u "Latvijas Dzelzceļš" pamatojoties uz telegrammu no Maskavas, nesaskaņojot ar LR Satksmes Min. un Ārlietu Min. nodeva staciju "Punduri" Krievijas "Oktobra Dzelzceļam". "Punduru" stacija atrodas okupētā Abrenes teritorijā un šo jautājumu vajadzēja risināt starpvalstu sarunās ar Krieviju, kopā ar jautājumu par okupētās Abrenes teritorijas atgūšanu.

Latvijas-Japānas attiecību veidošana ir pretrunīga Latvijas ārpolitikas daļa. 1991. gada septembrī Latviju un pārējās Baltijas valstis apmeklēja Japānas premjerministra Kaifo speciālais vēstnieks Akai. Lietuvā un Igaunijā viņš tika uzņemts valsts vadītāju līmenī, bet Latvijā - tikai otro personu līmenī. Tā rezultātā, dodot novērtējumus šai vizītei, Japānas prese rezumē, ka Latvija nav gatava sadarbībai ar Japānu, kas ir viena no pasaules ekonomikas toņa noteicējām. Dokumentā, kas nosūtīts Latvijas pārstāvniecībai Maskavā, rakstīts, ka Japāna ir gatava piedot šo soli tikai gadījumā, ja Latvijas valdības pārstāvji

tiešām nekad nav dzirdējuši, ka Japāna ir vadošā valsts pasaules ekonomikā. Šis kļūdas rezultātā Japānas finansiālā palīdzība nonāk tikai Lietuvā un Igaunijā.

Latvijas-Taivānas attiecības. Iepriekš minētās Latvijas ārpolitikas nepilnības atspoguļojās arī Latvijas-Taivānas attiecībās. Sekojot šo attiecību veidošanās gaitai, rodas virkne jautājumu, kuriem grūti rast racionālu izskaidrojumu. Valsts, izstrādājot galvenos ārpolitiskos virzienus, balstās uz noteiktiem objektīviem un subjektīviem priekšnosacījumiem. Var saprast, ka Latvija, meklējot savu vietu starpvalstu sistēmā, meklē sev, pirmkārt, draudzīgās un otrkārt, tās ekonomiskos un politiskos procesos ieinteresētas valstis. Taivana, kuŗa ar zināmu interesi novēroja politiskos procesus Latvijā 1990. gadā, tomēr nebija to valstu starpā, kas steigtos veidot diplomātiskās attiecības. Tikai pēc 1991. gada 21. augusta, kad Latviju sāka atzīt masveidīgi, gan Ķīnas Tautas Republika (ĶTR), gan Taivana sāka izrādīt zināmu interesi.

1991. gada 12. septembrī, parakstot "kopīgo paziņojumu par diplomātisko attiecību nodibināšanu starp Latvijas Republiku un Ķīnas Tautas Republiku", Latvija apliecina, ka līdzīgi citām pasaules valstīm tā ir izšķīrusies par ĶTR, apņemas neuzturēt oficiālus kontaktus ar Taivanu. Kā šī dokumenta rezultāts sekoja Ķīnas sūtniecības izveidošana, ekonomisko un kultūras sakaru dibināšana.

1992. gada 29. janvārī, parakstot dokumentu, kas apliecina Latvijas un Taivas attiecību nodibināšanu oficiālā līmenī, Latvija sevi nodemonstrē kā valsti, kura dažu mēnešu laikā ir spējīga pārkāpt iepriekš parakstītos līgumus un nepildīt saistības. Tas ļoti negatīvi ietekmēja Latvijas valsts prestižu pasaulē.

Vienlaicīgi ar attiecību veidošanu ar ĶTR Latvijas politiķi turpināja sarunas ar Taivas vadošajām aprindām. Laika posmā no 1991. gada septembra līdz 1991. g. decembrim notika vairākkārtējas Latvijas delegāciju viesošanās Taivanā. Latvijas valdības vizīte 15.-19. decembrī lika pamatus ciešākai abu valstu sadarbībai, un ieskanējās doma par oficiālu attiecību izveidošanu. Var saprast pašmāju politiķu sajūsmu par šīs zemes

"ekonomisko brīnumu", tomēr grūti rast attaisnojumu lielajai cerībai kaut ko līdzīgu izveidot Latvijā, jo maksa būtu atteikšanās no diplomātiskajām attiecībām ar vienu no lielākajām pasaules valstīm.

Arī šī ārpolitiskā kļūda apliecina neizstrādāto Latvijas ārpolitisko lēmumu pieņemšanas mehānismu. Pirmkārt, Latvijas, ĶTR un Taivas attiecību veidošana notika diezgan lielā slepenībā, kura pastāvēja ne jau tapēc, ka būtu ko slēpt, bet tādēļ, ka ĀM kultivēja sabiedriskās domas ignorēšanas politiku. Ja šī jautājuma risināšanā tiktu iesaistīti speciālisti, žurnālisti un ieinteresētas personas, būtu iespējams izvairīties no kļūdām.

Otrkārt, netika ņemtas vērā rekomendācijas no dažādām ar Latvijas ārpolitiku saistītām struktūrām. Politiskā departamenta referents, kuŗa pārziņā bija Āzijas valstis, brīdināja, ka lielākai daļai valstu ar Taivanu ir neoficiālas, nevalstiskas attiecības, un 1992. g. 9. janvārī ieteica Latvijai dibināt līdzīgas attiecības, lai izvairītos no ĶTR diplomātiskā spiediena. Konsultācijas notika arī ar AP ĀK priekšsēdētāju I. Bērziņu, kuŗš uzskatīja, ka Latvijas-Taivas attiecības ir svarīgas, bet lēmumam jābūt ļoti pārdomātam, un to nedrīkst pieņemt pēkšņi.

Treškārt, 1992. g. 28. un 29. janvārī Latvijā ierodas Taivas delegācija un vizītes laikā uz sarunu galda noliek līgumu, kuŗā iekļauts teksts par Ķīnas Republikas ģenerālkonsulāta atvēršanu Rīgā un 20 miljonu dolaru aizdevumu ar izdevīgiem atmaksāšanas noteikumiem. Ārlietu ministrs Jurkāns bilst, ka līguma teksts būtu apspriežams AP. Taivāns pārstāvji svukārt prasa - ko teikšot savai tautai, atgriežoties mājās ar neparakstītu līgumu? Ministrs Jurkāns paraksta līgumu 29. janvārī. Dokumenta parakstīšanas gaita liecina par neizstrādāto starptautisko dokumentu parakstīšanas procedūru.

Ceturtkārt, Latvijas-Taivas līguma parakstīšana un no tā izrietošās sekas (ĶTR vairākās protesta notas, Latvijas-Ķīnas tirdzniecības līguma neparakstīšana, ĶTR

vēstniecība Baltijas valstīs tiek pārcelta no Rīgas uz Viļņu) pierādīja Latvijas ārpolitikā iesaistīto politiķu neprofesionalitāti.

Vēstniecību darbība. Viens no jebkuras ārpolitiskas efektivitātes rādītājiem ir attiecīgās valsts vēstniecību darbība un to mijiedarbība ar Ārlietu ministriju.

Pēc neatkarības atjaunošanas sākās aktīvs darbs pie informācijas biroju, konsulātu un vēstniecību atvēršanas. Kā pirmie atvērās Latvijas informācijas biroji Stokholmā, Kopenhāgenā un Briselē. Divu gadu laikā izveidoja Latvijas vēstniecības lielākajās un Latvijai nozīmīgākajās valstīs - ASV, KPFSR, Vācijā, Igaunijā, Lietuvā, Zviedrijā, Dānijā u.c. Sāka darboties Latvijas pārstāvniecības ietekmīgākajās starptautiskās organizācijās-ANO un EDSA. Tomēr vēstniecību darbība nebija vienmērīga un līdzvērtīga, un LR ĀM loma pietiekoši nozīmīga. Pamatojoties uz dokumentiem kuri reglamentē Ārlietu Ministrijas darbību, nav norādītas vēstniecību un ministrijas savstarpējo pienākumu sadalījums. Norādīts, ka vēstniecībām jāsniedz informācija par mītnes zemēs notiekošajiem ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem, bet nav skaidrs ar kādiem mehānismiem tiek īstenota atgriezeniskā saikne. Minētās nekonkrētības rezultātā bija izveidojusies sekojoša situācija.

Vēstniecības vairāk vai mazāk regulāri sūtīja LR ĀM ziņojumus, kuŗu saturs bija ļoti nevienmērīgs. Piemēram, no Informācijas biroja Briselē tiek sūtīti aviŗu rakstu izgriezumi un tulkojumi, no Stokholmas - Zviedrijas ekonomiskās un politiskās situācijas raksturojums, bet no Maskavas ienāk apjomīgi (gan kvantitātes, gan kvalitātes ziņā) analitiski materiāli par stāvokli Krievijā ar pamatīgām rekomendācijām, kā uzlabot Latvijas-Krievijas attiecības, kā panākt labākus rezultātus Latvijas-Krievijas sarunās par Krievijas armijas izvešanu, kā pilnveidot Latvijas masu mediju darbu Krievijas virzienā, lai pārtrauktu informācijas vakuumu par notikumiem Baltijas valstīs.

Šie dokumenti radīja vairākus jautājumus. Kas notieka ar šiem materiāliem, kā tie tika izmantoti un vai tie iespaidoja ārpolitikas veidošanu?

No Latvijas vēstniecībām regulāri nāca lūgumi sūtīt aktuālo informāciju par notikumiem Latvijā. Šādi lūgumi parādās gandrīz visos faksos, vēstulēs un plašākos ziņojumos. Attaisnojuma būtu situācija 1990. un 1991. gadā un arī tad, ja runa būtu par ASV vai kādu citu tālāku valsti, bet tas, ka diplomātiskais korpuss Krievijā netika nodrošināts ar informāciju, novērtējams negatīvi. 1992. g. aprīlī vēstnieks Zviedrijā raksta, ka no Latvijas nepienāk informācija, 7. oktobrī atkārtoti to pašu. 7. jūnijā Latvijas vēstniecība Francijā ziņo, ka vēstniecība nevar strādāt informācijas trūkuma apstākļos. Ziņas iegūst no privātiem kanāliem, pat ĀM Informatīvo biļetenu sagādā ar paziņu palīdzību. Vēstnieks Krievijā raksta, ka par notikumiem Latvijā uzzin no Krievijas masu informācijas līdzekļiem. No Dānijas pienāk lūgums nosūtīt plānotāju un departamentu vadītāju analītiskos materiālus, valsts vadītāju runas un paziņojumus.

Pārstāvji Dānijā, Francijā un Beļģijā lūdz izsmeļošu informāciju par saimniecisko uzņēmumu attīstību Latvijā, jo rietumu partneri ļoti ieinteresēti sadarbībā ar Latviju. Šāda veida ziņu trūkums nesekmēja Latvijas ekonomisko augšupeju.

Kā ĀM neizdarbība jāmin nekosultēšanās ar vēstniecību darbiniekiem par likumdošanas jautājumiem. Pieņemtie likumi nonāk līdz vēstniecībām lielāko tiesu latviešu valodā. Tas traucē diskusijās ar rietumu diplomātiem lietot objektīvu un izsmeļošu argumentāciju.

Tas ka Beļģija bija viena no pirmajām valstīm, kurās atvērās Latvijas informācijas biroji, nenoliedzami ir Latvijas ārpolitikas sanieguns, tomēr tālāka notikumu attīstības gaita nav apmierinoša. AP laikā Beļģijā vēstniecība netika atvērta. Tā bija nepiedodama kavēšanās, ņemot vērā to, ka Briselē ir EK/ES, NATO un NACC centrs. Tieši šajā pilsētā tiek pieņemti visai Eiropai (un Latvijai tai skaitā) nozīmīgi lēmumi. Šajā pašā laika posmā vēstniecības netiek atvērtas Ukrainā un Izraēlā. Tikai 1992. gada maijā apstiprināja vēstnieku Vācijā, bet oktobrī Dānijā. Der pieminēt Krievijas vēstniecības kavēšanos atvērt vēstniecību Latvijā un abu valstu strīdu par vēstniecību īpašumiem.

Pozitīvi jānovērtē Latvijas valsts īpašumu atgūšanas procesu ārzemēs. Tomēr vēstniecību iekārtošana kavē starpvalstu sadarbību, piem, LR vēstniecības ēkas nenokārtotie jautājumi Lietuvā, kaut gan bija priekšlikumi. Pozitīvi vērtējama arī Latvijas zelta atgūšana no Lielbritānijas.

Lietvedība. Iepazīstoties ar dokumentiem no LR ĀM UN LR AP Ārlietu Komisijas, jākonstatē, ka LR ĀM informācijas daļas, vēstniecības, sūtniecības un preses dienests sniedz izsmeļošu informāciju par to kas notiek aiz Latvijas robežām un to darbība kopumā jāvērtē apmierinoši, ņemot vērā to, ka šī ministrija tika veidota no jauna. Diemžēl ir jākonstatē, ka ir vairāki dokumenti bez datuma, nosūtīšanas vietas, informācijas autora vai viņa paraksta. (piem. LR Ārpolitikas galvenie virzieni, Par Latvijas ārlietu ministra uzturēšanos ASV, LR pamatvirzieni 1992. gadā, tikšanās ar vēstniekiem, vēstules no vēstniekiem un vēstniecībām, Krievijas reģionalizācijas problēma: Iespējamie varianti, Par Latvijas-Krievijas attiecību politiski-ekonomisko krīzi, u.c.)

Protokoli ir ar roku rakstīti, nepilnīgi un neparakstīti.

Trūkst atskaites par komadējumiem, saņemtajiem līdzekļiem un to izmantošanu.

1992. gada otrajā pusē vērojama uzlabošanās. 1992. gada sept. paraksta jaunu Ārlietu Ministrijas nolikumu.

Ņemot vērā reālo cilvēku pieredzi, kadru profesionalitātes trūkumu, ļoti ierebežotu līdzekļu daudzumu ārpolitikas veidošanai, var tomēr secināt, ka nekādas traģiskas vai būtiski neatgriezeniskas un nelabojamas kļūdas netika pieļautas.

Latvijas Prokuratūra

LR AP Parlamentārā izmeklēšanas komisija savas darbības laikā iegūtos materiālus nodeva LR Prokuratūrai — nav saņemta nekāda informācija par Prokuratūras padarīto, lai izmeklētu 1991.gada janāra un augusta notikumu organizētāju rīcību.

Izmeklēšanas komisija iesniegusi vairākas lietas LR Prokuratūrā par dokumentu iznīcināšanu; piemēram, 1993.g. 10.novembrī un atkārtoti 1994.g. 31.janvārī Prokuratūrā tika iesniegti materiāli par VDK dokumentu iznīcināšanu. Izmeklēšanas komisija joprojām gaida Prokuratūras atbildi.

Ir skaidrs, ka darbu ar LKP un LPSR VDK likvidāciju un to īpašumu pārņemšanu saistītajām problēmām jāturpina citai Izmeklēšanas komisijai, kurai jāturpina Izmeklēšanas komisijas LR AP un MP darbības izvērtēšanai sāktais darbs.

Veicot Saeimas uzdevumu —noskaidrot valsts budžeta izlietojumu, ārvalstu kredītu un humānās palīdzības izmantošanu, valsts īpašumu pārvaldīšanu un privatizācijas gaitu, darba gaitā komisija sastapās ar masveidīgu valsts ekonomisko interešu pārkāpšanu, un valsts augstāko amatpersonu nolaidīgu dienesta pienākumu pildīšanu; tā rezultātā valstij ir nodarīti ievērojami materiālie zaudējumi.

Izsauc izbrīnu Prokuratūras bezspēcība valsts ekonomisko interešu aizstāvēšanā.

Komisijas darba gaitā Prokuratūrai tika nosūtīti 8 materiāli valsts interešu aizstāvēšanai saskaņā ar likumu "Par Prokuratūru". Ne par vienu no šiem materiāliem Prokuratūra neveica savlaicīgu un kvalitatīvu pārbaudi, un netika iesniegts neviens prasības pieteikums tiesā valsts ekonomisko interešu aizstāvēšanai, nerunājot nemaz par to, ka LR Prokuratūra nepildīja savas funkcijas kopējā uzraudzībā.

Pārbaudot iemeslus tādai LR Prokuratūras rīcībai, komisija neatrada attaisnojušus iemeslus no LR Prokuratūras puses. Darba gaitā komisija ir sastapusies ar LR Prokuratūras darbinieku nekompetenci un nevēlēšanos strādāt valsts interešu aizstāvēšanas jomā. Sakarā ar augstāk minēto komisija konstatēja, ka LR Prokuratūra ģenerālprokurora J.Skrastiņa vadībā nav spējīga pildīt likuma "Par Prokuratūru" prasības, aizstāvot valsts intereses.

Slēdziens: laika trūkuma dēļ, kā arī vājās tehniskās un finansiālās komisijas darba nodrošinātības dēļ komisijai neizdevās veikt pilnīgu LR Ministru padomes un Augstākās padomes darbības izvērtēšanu; bet pārbaudes rezultātā konstatētie fakti dod iespēju runāt par atsevišķu amatpersonu nekompetentu un bezatbildīgu rīcību.

Tā kā nav pabeigtas daudzas pārbaudes, kuras šobrīd tiek veiktas pēc komisijas pieprasījumiem un ir nepieciešama valsts varas institūciju adekvāta rīcība, lai novērstu komisijas konstatētās izveidojušās negatīvās parādības ekonomikas un finansu nozarēs, komisija uzskata par nepieciešamu ar Saeimas lēmumu izveidot jaunu izmeklēšanas komisiju.

